

ALUEELLISEN TAUSTAN VAIKUTUS MURREKÄSITYKSIIN

ansanlingvistit ovat parin viime vuosikymmenen aikana selvittäneet maallikoiden murrekäsityksiä eri puolilla maailmaa. Tietoa on karttunut eri varieteetteihin liittyvistä asenteista ja arvostuksista, mentaalisisista murrerajoista ja murteiden jäljittelyn tarkkuudesta. Jo 1980-luvulla ensimmäisissä kansanlingvistikissä tutkimuksissaan Dennis R. Preston etsi vastausta kysymykseen, miten arvioijan asuinpaikka vaikuttaa hänen murrehavaintoihinsa. Tuloksena oli, että lähellä sijaitsevia murteita pystytään erittelemään ja tunnistamaan tarkemmin kuin maantieteellisesti etäisempiä kielimuotoja (Preston 1989: 35–38). Tämä perustuu murteen tuttuuteen. Pelkästään välimatka ei kuitenkaan aina ole ratkaisevin tekijä varieteetin tuntemisessa: yleinen kansantieto ja nykyään myös media voivat nimittäin levittää mielikuvia sellaisestakin murteesta, josta ei ole omakohtaisia kokemuksia. Niinpä esimerkiksi itäsuomalaisilla on hyvin yhdenmukaisia käsityksiä peräpohjalais- ja lounaismurteista, vaikka henkilökohtaiset kontaktit näille alueille puuttuisivatkin (Palander 2005: 79, 83–84, 87).

Voisi olettaa, että alueen nauttima arvostus vaikuttaa kielellisiin asenteisiin ja tätä kautta myös siihen, mitä alueen kielestä huomataan. Esimerkiksi pääkaupunkien kieleen on monissa tutkimuksissa todettu rinnastuvan standardikielimuotoon ja »korrektiin» kieleen, koska hallinnollisissa ja taloudellisissa keskuksissa asuu korkeasti koulutettua väestöä (esim. Preston 1989: 54–55; Demirci ja Kleiner 1999: 265–266; Long ja Yim 2002: 256–257). Yleensä tällaista korrektia kieltä pidetään myös miellyttävänä, mutta

eräissä tapauksissa siihen on yhdistetty kylmäkiskoisuuden, etäisyyden ja persoonallisuuden leima (Long 1999: 191). Suomessakin pääkaupunkiseudun kielimuotoja on muun muassa sanomalehtien mielipidekyselyissä ja verkkokeskusteluissa usein luonnehdittu kielteiseen sävyyn (ks. Nuolijärvi 2006: 33; Saarikivi 2006). Myös maaseutumurteiden arvostus riippuu niistä mielikuvista, joita alueeseen liitetään. Vauraan alueen murre, kuten eteläpohjalaismurteet Suomessa, on voinut jo vanhastaan olla arvostetumpi kuin esimerkiksi pientilavaltaisen Itä-Suomen murteet (ks. Nuolijärvi 1986: 86–90), mutta toisaalta vieraassa murreympäristössä eteläpohjalainenkin saattaa tuntea kielellistä epävarmuutta (Mielikäinen 1981b: 117–118).

Artikkelini tarkoituksena on selvittää sitä, millaisia vaikutuksia kielenkäyttäjän murremaantieteellisellä taustalla on hänen murrehavaintoihinsa ja -tietämykseensä.¹ Tutkimukseni kohteena ovat Itä-Suomessa ja pääkaupunkiseudulla vallitsevat murrekäsitykset. Itä-Suomea edustavat Pohjois- ja Etelä-Karjalan maakunnat, pääkaupunkiseutua Helsinki ja sen lähimmät ympäristökunnat. Vertailtavat alueet ovat monella tapaa vastakkaiset: ne sijaitsevat eri puolilla maata ja edustavat erilaisia kielioloja, niiden elinkeino-, koulutus- ja väestörakenteet eroavat toisistaan, ja kun pääkaupunkialueelle on keskittynyt maan hallinnollinen johto, Itä-Suomi on periferiavyöhykettä.

AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkimukseni pohjautuu pohjois- ja eteläkarjalaisille nuorille vuosina 1998–2004 tehtyihin kyselyhaastatteluihin (JoY 1998, 2000 ja 2002; Harjula 2003; Kohonen 2003; Kosonen 2004; Sarola 2004; Palander 2004) sekä Helsingin seudun nuorilta koottuun vastaavanlaiseen aineistoon (HY 2002). Itäsuomalaisille suunnatut kyselyt ovat kuuluneet suomen kielen opiskelijoiden eritasoisiin opintosuorituksiin (alueellisen variaation kurssin osasuoritukset, harjoitustyö- ja pro gradu -aineistot); alueellisen kattavuuden saavuttamiseksi materiaalia on lisäksi täydennetty 39 nuoren haastatteluilla (Palander 2004). Helsingin seudun aineiston opiskelijat ovat keränneet alueellisen ja sosiaalisen variaation kurssin yhteydessä.² Kyselyihin osallistuneet ovat olleet 20–30-vuotiaita nuoria, jotka eivät ole saaneet korkeakoulutasoista kielitieteellistä koulutusta. Valtaosa heistä on eri alojen — muiden kuin kieliaineiden — opiskelijoita (itäsuomalaisista noin 60 %, pääkaupunkiseudun edustajista 53 %). Murretaustaltaan pohjoiskarjalaiset edustavat itäisten savolaismurteiden puhujia, eteläkarjalaiset kaakkoismurteiden puhujia lukuun ottamatta yhtä suomenniemeläistä, jonka kotimurre kuuluu Etelä-Savon murteiden ryhmään (Mielikäinen 1981a: 13–16). Pääkaupunkiseudulla ovat vanhastaan vaikuttaneet ruotsin kieli, hämäläismurteet ja lounaiset välimurteet, mutta Helsingin kaupunkipuhekieli on saanut muuttajien myötä vaikutteita myös Sisä-Suomen murteista, 1800-luvun lopulta lähtien varsinkin itämurteista (Pauonen 1995 [1982]: 3–5, 8–12; 2006: 36–43).

¹ Artikkelini kuuluu Suomen Akatemian vuosina 2004–2005 rahoittamaan tutkimushankkeeseen Suomalaisten murrekäsitykset.

² Kiitän lämpimästi Hanna Lappalaista ja Johanna Vaattovaaraa, jotka pyynnöstäni keräyttivät Helsingin seudun kyselyaineiston.

Kyselyissä nuoria pyydettiin piirtämään Suomen karttaan käsityksensä mukaiset murrealueet, nimeämään ne ja kuvailemaan, millaista murretta kyseisillä alueilla puhutaan. Tässä yhteydessä murteista pyydettiin mainitsemaan myös kielellisiä esimerkkejä. Tämä tehtävä on sovellus Prestonin kehittämästä kansanlingvistisestä menetelmästä, jolla tutkitaan kielenkäyttäjien käsityksiä alueellisista kielimuodoista mielikuvakarttojen (*mental maps*) avulla (ks. Preston 1989; Niedzielski ja Preston 2000: 46–63). Lisäksi itä- ja eteläsuomalaisnuorilta kysyttiin muun muassa mielipiteitä murteiden kauneudesta ja yleiskielisyydestä sekä heidän omia kokemuksiaan aluemurteista. Karttatehtävä oli mukana muissa paitsi vuoden 2002 (JoY) kyselyssä, jossa tiedusteltiin, puhuvatko nuoret murretta, mitä murretta he puhuvat ja millaisia murteellisuuksia itse käyttävät. Pääkaupunkiseudun kysely toteutettiin samoin kuin karjalaiskyselykin, mutta siihen lisättiin kaksi kohtaa. Ensinnäkin nuoria pyydettiin luonnehtimaan pääkaupunkiseudun puhekieltä ja kysyttiin, puhuvatko kaikki alueella asuvat samalla tavalla. Lisäksi pääkaupunkiseudun haastatteluilta kysyttiin, minne päin Suomea heillä oli ollut kontakteja. Tähän täydentävään kysymykseen päädyttiin, koska monien itäsuomalaisten kanssa kontaktit olivat tulleet esille murteista keskusteltaessa. Karjalaiskyselyssä asiaa tiedusteltiin järjestelmällisesti karttatehtävän yhteydessä tuoreimmassa osassa haastatteluja (Palander 2004). Haastatteluja ei nauhoitettu, vaan vastaukset kirjattiin muistiin niin tarkasti kuin se tällaisessa keskustelutilanteessa oli mahdollista.

Itäsuomalaisaineistossa on murrekarttoja kaikkiaan 108 nuorelta (59 pohjoiskarjalaiselta ja 49 eteläkarjalaiselta) ja muuta kyselyaineistoa 126 nuorelta (83 pohjoiskarjalaiselta ja 43 eteläkarjalaiselta). Haastatteluja on lähes kaikista Pohjois- ja Etelä-Karjalan maakuntiin kuuluvista kunnista. Pääkaupunkiseudun kyselyyn osallistui 116 nuorta. Heistä 67 on helsinkiläisiä ja 49 kotoisin Helsingin ympäristökunnista. Ympäristökuntien edustajat ovat pääosin Vantaalta (21) ja Espoosta (17), mutta joukossa on myös muutama nuori Kirkkonummelta (4), Hyvinkäältä (3), Sipoosta (2), Keravalta (1) ja Nurmijärveltä (1).

Karjalaiskyselyn tuloksia on aiemmin raportoitu kahdessa artikkelissa (Palander ja Nupponen 2005; Palander 2005). Tässä kirjoituksessa vertaan itäsuomalaisaineistoa ja pääkaupunkiseudun aineistoa toisiinsa. Tarkastelen sitä, miten nuoret ovat rajanneet ja nimittäneet suomen murteita, ja keskityn erityisesti siihen, miten he ovat kuvanneet omaa murrettaan ja toistensa aluemurretta.

MURREALUEJAKO

Valtaosa sekä itäsuomalaisten että Helsingin seudun nuorten karttoihin merkityistä murrealueista on suhteellisen laajoja; yleensä niihin kuuluu kymmeniä kuntia. Poikkeuksia ovat vain eräät kaupunkimurteet. Murteiden määrissä vastaajaryhmien välillä on pieniä eroja. Eteläkarjalaisten kartoissa alueita on keskimäärin eniten, 9,4, kun pohjoiskarjalaisilla niitä on 8,4 ja pääkaupunkiseudun edustajilla 7,9. Määriin ei ole laskettu selvästi ruotsin- tai saamenkieliseksi ilmoitettuja alueita. Murrealueiden määrät vaihtelevat eniten pohjoiskarjalaisilla, 2:n ja 20:n välillä. Eteläkarjalaisilla vaihteluväli on 4–17 ja pääkaupunkiseudun nuorilla 3–14.

Taulukkoon 1 on koottu yleisimmät murrealueiden nimitykset. Lukuihin on yhdistetty alueen asukkaisiin viittaavat nimet (esim. *Hämeen murre* ja *hämäläisten murre*).

PK (n = 59)		EK (n = 49)		Hki (n = 116)	
Lappi	43	Savo	42	Lappi	82
Savo	43	Lappi	36	Turku	82
Turku	42	Pohjanmaa	35	Savo	77
Pohjanmaa	32	Turku	29	Pohjanmaa	60
P-Karjala	27	P-Karjala	28	Karjala	53
K-Suomi	22	E-Karjala	24	Oulu	50
E-Suomi	19	Häme	24	Häme	47
Helsinki	19	Karjala	16	K-Suomi	38
Kainuu	19	Oulu	16	Stadi	37
Tampere	19	Helsinki	15	Rauma	25
Karjala	18	Kymi	12	pääk.seutu	23
Oulu	16	Rauma	12	länsirann. ym.	20
Häme	15	L-Suomi	11	P-Karjala	17
(Stadin) slangi	14	Tampere	10	etelärann. ym.	16
E-Karjala	13	pääk.seutu	9	Kainuu	16

Taulukko 1. Viisitoista yleisintä murrealueen nimitystä pohjoiskarjalaisten (PK), eteläkarjalaisten (EK) ja Helsingin seutua edustavien (Hki) mukaan.

Kaikilla kolmella vastaajaryhmällä yleisimpiä nimityksiä ovat *Lapin*, *Savon*, *Turun* ja *Pohjanmaan murteet*, joiden keskinäinen järjestys vaihtelee vain hieman. Seuraavaksi yleisimmässä nimityksessä onkin sitten eroa itä- ja eteläsuomalaisten välillä. Kun itäsuomalaiset ovat useimmiten pitäneet *Pohjois-* ja *Etelä-Karjalan* erossa toisistaan, pääkaupunkiseudun vastaajat puhuvat mieluiten pelkästä *Karjalasta*. Eteläkarjalaiset ovat tietoisempia *Pohjois-Karjalan* olemassaolosta kuin pohjoiskarjalaiset *Etelä-Karjalasta*, mikä johtuu paljolti siitä, että noin 40 % eteläkarjalaisista oli tavoitettu haastatteluihin Joensuun seudulta, missä he olivat opiskelemissa.

Karjalaisnuoret puhuvat mieluummin *Helsingin murteesta* kuin *(Stadin) slangista* tai *pääkaupunkiseudun kielestä*, kun Helsingin seudun ryhmässä *Stadi* on suosittuampi kuin muut nimitykset. Kantahelsinkiläisten ja ympäristökuntien nuorten käyttämät nimitykset poikkeavat kuitenkin jonkin verran toisistaan. *Helsingin murteesta* puhuvat vain helsinkiläiset (ja heistäkin vain pieni osa, 8 %). *Stadin slangin*, *murteen* tai *kielen* on oman alueensa kielimuotona maininnut 33 % helsinkiläisistä, mutta ympäristökuntien edustajista vain 20 %. *Pääkaupunkiseutu* esiintyy suunnilleen yhtä usein helsinkiläisten (21 %) kuin ympäristökuntalaistenkin (22 %) murrekartoissa. Lisäksi on käytetty sellaisia nimityksiä kuin *etelärannikon*, *Etelä-Suomen* tai *etelän murre* (29 %:lla ympäristökuntien ja 16 %:lla Helsingin edustajista). Pelkän *slangin* mainitsi 8 % ympäristökuntalaisista ja 6 % helsinkiläisistä. Noin viidesosa koko pääkaupunkiseudun ryhmästä jätti kotiseutunsa kokonaan nimeämättä; kotikunta ei tässä aiheuttanut eroja vastauksiin. Syynä on mitä ilmeisimmin se, että näiden nuorten mielestä pääkaupunkiseudulla ei puhuta murretta vaan yleis- tai kirjakieltä. Itäsuomalaisista murrekartan piirtäneistä vain yksi jätti kotimurteensa vaille

▷

nimeä. Hän oli kotoisin Kiihtelysvaarasta, ja lähimmäksi aluemurteeksi hän oli merkinnyt *Ilomantsin murteen*.

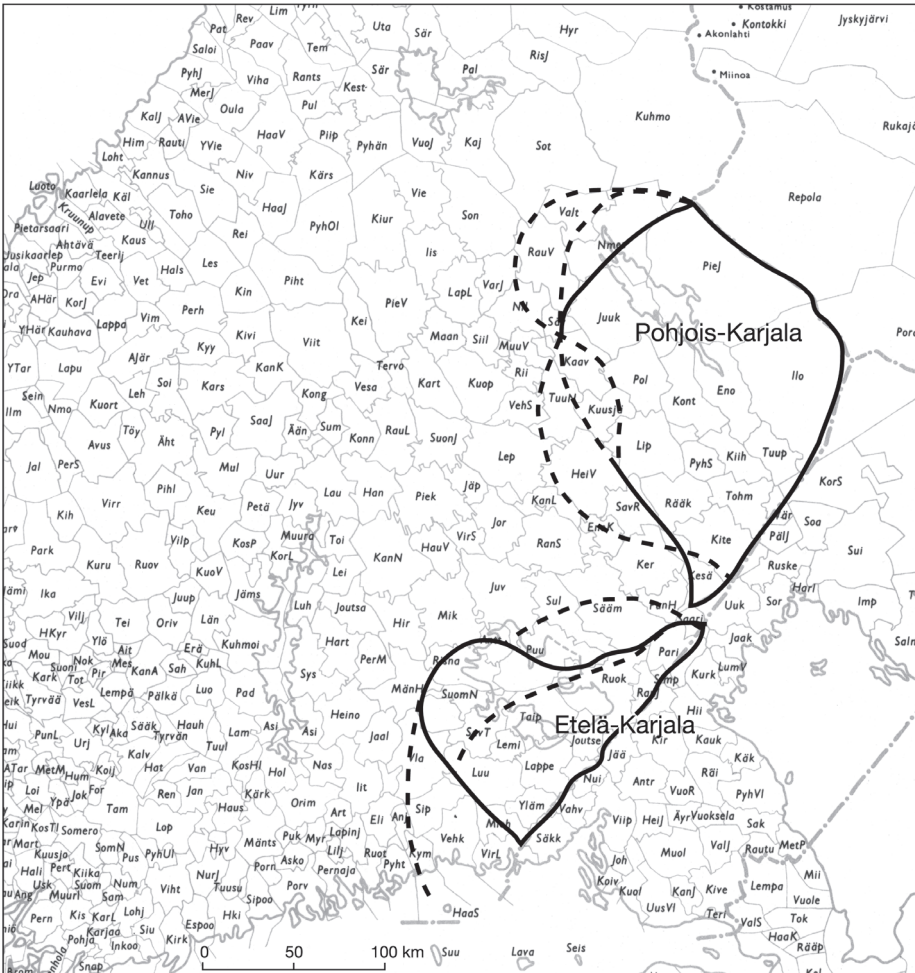
Murteiden nimeäminen maakuntien mukaan on yhteistä niin itä- kuin eteläsuomalaisillekin. Kuitenkin *Kymistä* tai *Kymenlaaksosta* näyttävät olevan tietoisimpia naapurina asuvat eteläkarjalaiset, Kainuu taas on viidentoista suosituimman nimityksen joukossa muilla paitsi eteläkarjalaisilla. Yleisesti ollaan selvillä myös muutamista kaupunkimurteista. *Helsingin* lisäksi *Turku*, *Oulu*, *Tampere* ja *Rauma* sisältyvät käytetyimpiin murrenimityksiin. (Ks. myös Mielikäinen ja Palander 2002: 93–95.)

Nuoret ovat piirtäneet murrekarttojaan joko niin, että kaikki Suomen alueet on luettu johonkin murrealueeseen, tai niin, että murrealuerajaukset ovat keskittyneet tiettyjen maakuntien ydinalueille. Karttojen piirtämisessä itä- ja eteläsuomalaiset eroavat toisistaan: kun Helsingin seudun vastaajista 35 % hahmotteli murrealueet siten, että maan kaikki alueet edustivat jotain murretta, itäsuomalaisista näin menetteli noin 75 %. Nimeämättä jääneet alueet ovat kummassakin ryhmässä enimmäkseen samoja. Murrealueiden ulkopuolelle ovat useimmiten jääneet Kaakkois-Suomi ja keskinen Suomi, eteläkarjalaisilla ja suurella osalla pääkaupunkiseudun vastaajia myös Kainuu (ks. lukuja taulukosta 1). Pääkaupunkiseudun vastaajille oli tyypillistä, että myös Etelä-Suomi Päijännettä myöten sekä Keski-Pohjanmaa ovat jääneet vaille nimeä. Tämän tutkimuksen valossa ei siis näytä siltä, että maantieteellisesti etäiset alueet olisivat murteeltaan tuntemattomimpia (vrt. Preston 1989: 35–40). Suhteellisen lähelläkin sijaitsevat murteet ovat jääneet mainitsematta, jos niissä ei ole havaittu sanottavampia murteellisuuksia. *Keski-Suomen murretta* pitävät sekä itä- että eteläsuomalaiset neutraalina ja piirteettömänä; se »ei pistä korvaan». Myös *Kainuun murteesta* nuoret pystyivät mainitsemaan vain joitakin piirteitä. Etelä-Suomen hämäläispohjaista puhekieltä monet pitävät yleis- tai kirjakielenä, joten sekään ei tunnu murteelta samalla tavoin kuin yleiskielestä selvästi poikkeavat aluemurteet.

KÄSITYKSIÄ ITÄ-SUOMEN MURTEISTA

KARJALAN JA SAVON ALUEET

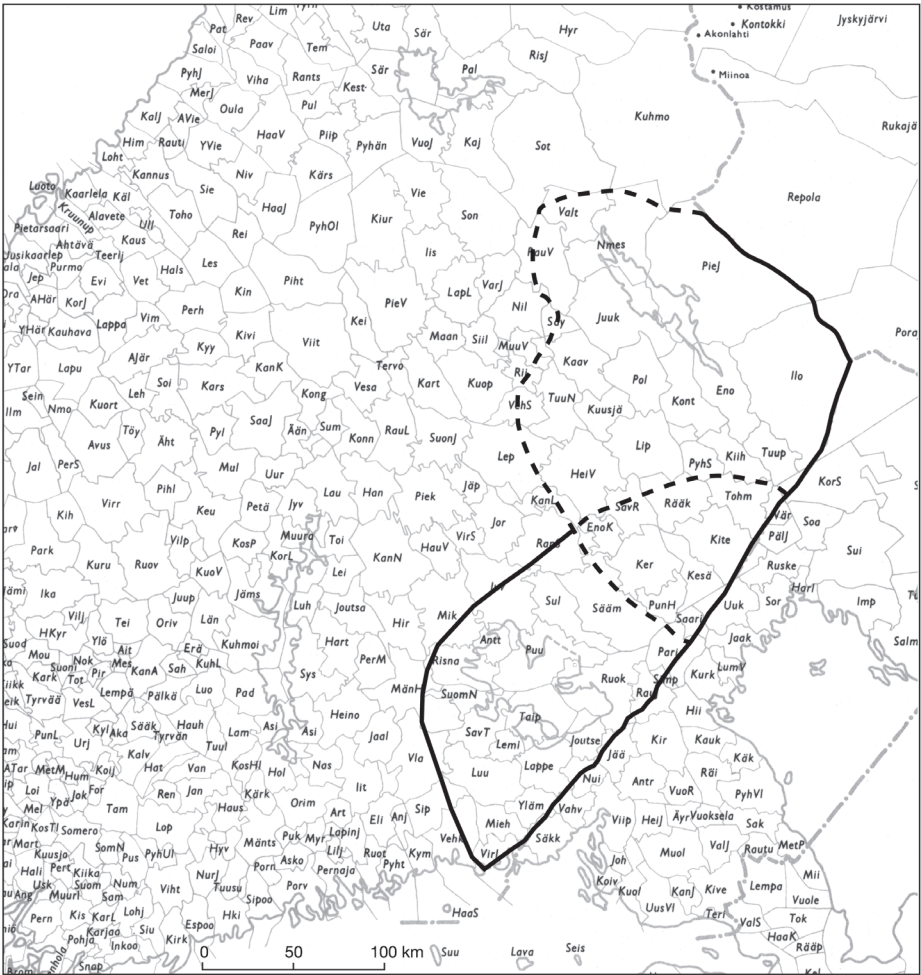
Itäsuomalaiset nuoret ovat nimittäneet omaa aluemurrettaan ensisijaisesti kotimaakuntansa mukaan, *Pohjois-Karjalan* tai *Etelä-Karjalan murteeksi*, ja näiden murrealueiden rajauksetkin ovat noudatelleet maakuntien rajoja, vaikkakaan eivät aivan tarkasti. *Pohjois-Karjalan murteen* ydinalue on näet hieman maakuntaa pienempi, kun taas useimmat eteläkarjalaiset ovat vetäneet oman murteensa aluerajan Etelä-Savon puolelle asti. (Kartta 1.) Toiseksi yleisin nimitys omalle murteelle on kummassakin ryhmässä ollut *Karjalan murre*. Murrealueita rajatessaan pohjoiskarjalaiset ovat olleet tarkempia siitä, että *Pohjois-Karjala* erottuu *Savosta*. Kun nimittäin eteläkarjalaisista 31 % on yhdistänyt nämä maakunnat samaksi alueeksi, pohjoiskarjalaisista tällaiseen ratkaisuun on päätenyt vain 15 %.

Kartta 1. Pohjois- ja eteläkarjalaisten käsitykset oman maakuntansa murrealueesta. Yhtenäinen viiva kuvaa rajaa, josta on suurin yksimielisyys, katkoviivat osoittavat tätä heikompia mutta selvästi erottuvia rajakohtia.

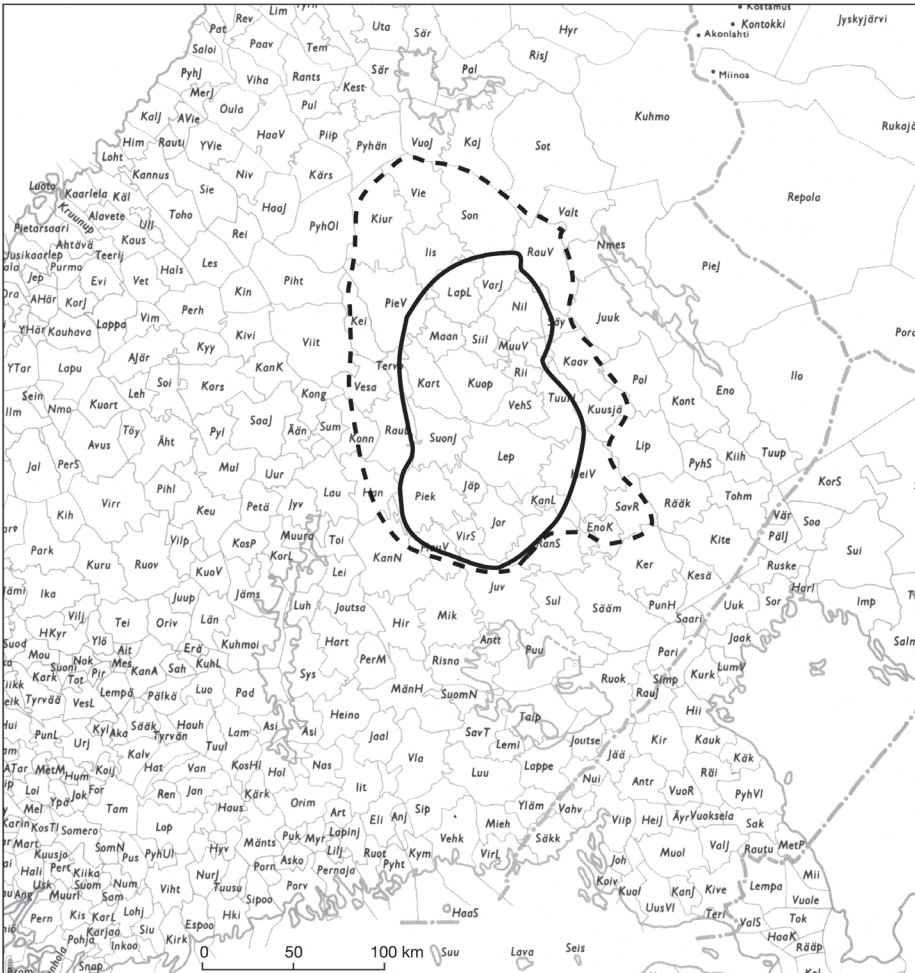
Pääkaupunkiseudun informanttien käsitykset Itä-Suomen murrealueista ovat suurpiirteisempiä. Helsingin seudun aineistossa *Karjala* esiintyy 46 %:ssa murrekarttoja ja on huomattavasti yleisempi murrealueen nimitys kuin *Pohjois-Karjala* (15 %) tai *Etelä-Karjala* (6 %). *Karjalaan* kuuluvat eteläsuomalaisten mielestä Etelä-Karjala ja Etelä-Savo sekä Pohjois-Karjalasta ainakin sen eteläisimmät kunnat. Osa taas on pitänyt *Karjalana* pelkkää Pohjois-Karjalaa. (Kartta 2.) Monet itäsuomalaiset, varsinkin siirtolaistaustaiset, ovat ulottaneet *Karjalan* nykyisten Suomen rajojen ulkopuolelle Karjalan kannakselle ja Raja-Karjalaan, mutta eteläsuomalaisnuorista vain kahden karttapiirroksissa on mukana luovutetun Karjalan alueita.

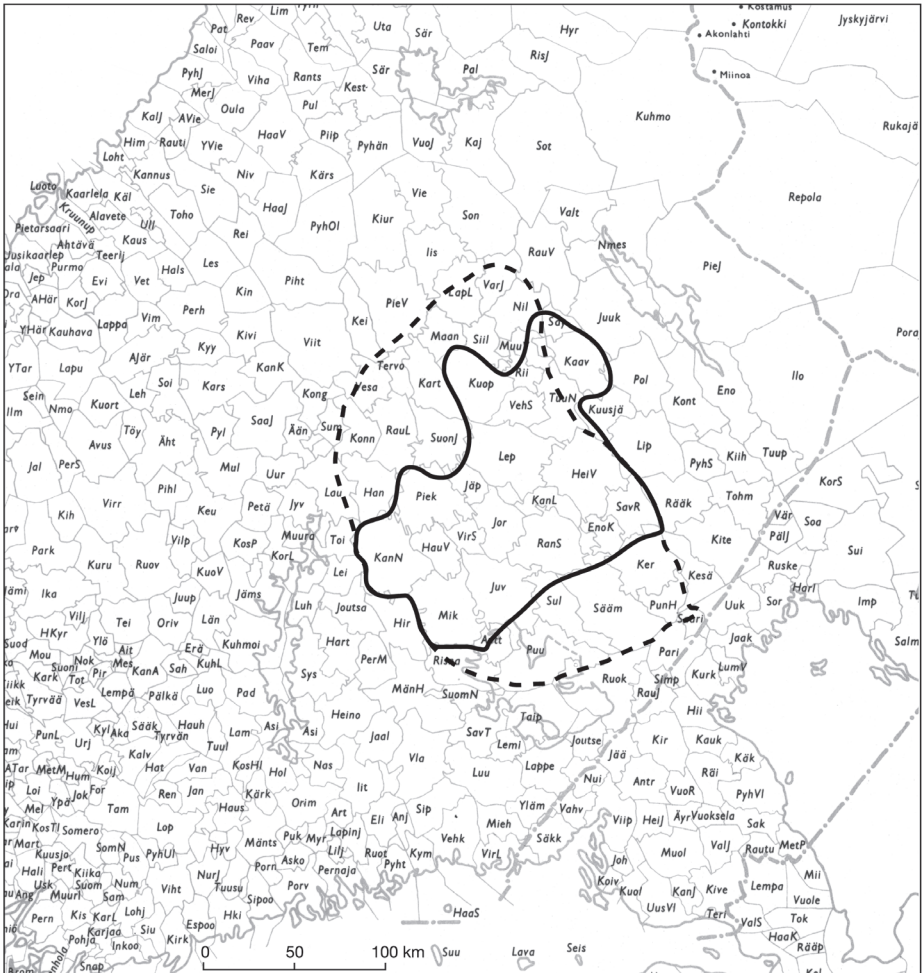
Kartta 2. Pääkaupunkiseudun nuorten käsitykset *Karjalan murteen* alueesta. Yhtenäinen viiva kuvaa rajaa, josta on suurin yksimielisyyttä, katkoviivat osoittavat tätä heikompiä mutta selvästi erottuvia rajakohtia.

Itäsuomalaisten mielestää *Savon murretta* puhutaan pääosin Pohjois-Savossa. Pohjoiskarjalaisten murrekartoissa *Savon* ydinalue on pienempi ja sijaitsee pohjoisempana kuin eteläkarjalaisten kartoissa (kartat 3 ja 4). Ero näkyy hyvin Kuopion sijoittumisessa: pohjoiskarjalaisilla Kuopio on Ydin-Savon keskellä, kun taas eteläkarjalaisilla se on sen pohjoisreunalla. Laajemmissa aluehahmotelmissa pohjoiskarjalaisten *Savo* päättyy suunnilleen Pohjois-Savon murteiden etelärajalles. Eteläkarjalaiset taas ovat lukeneet *Savoona* vielä koko Savonlinnan seudun ja Etelä-Savosta Puumalan ja Sulkavankin.

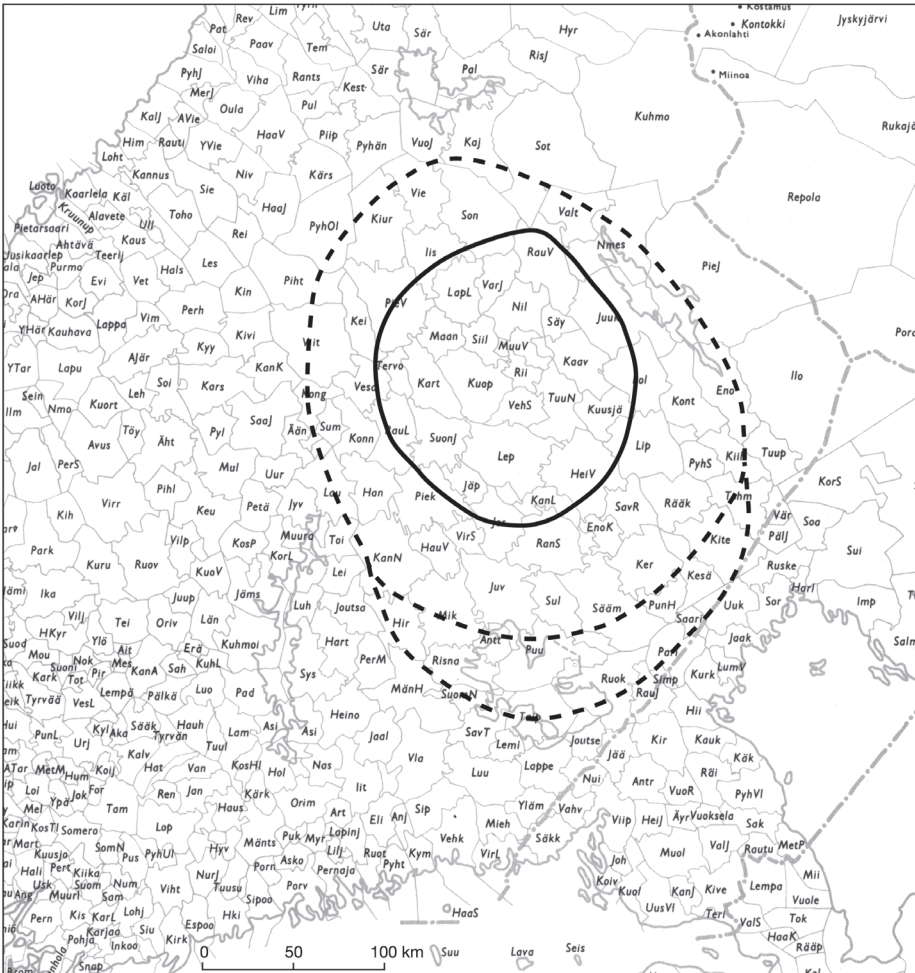
Kartta 3. Savon murteen alue pohjoiskarjalaisten karttapiirrosten mukaan. Yhtenäinen viiva kuvaa rajaa, josta on suurin yksimielisyys, katkoviiva tätä heikompaa mutta selvästi erottuvaa rajakohtaa.

Kartta 4. *Savon murteen* alue eteläkarjalaisten karttapiirrosten mukaan. Yhtenäinen viiva kuvaa rajaa, josta on suurin yksimielisyyttä, katkoviiva tätä heikompaa mutta selvästi erottuvaa rajakohtaa.

Myös suuri osa pääkaupunkiseudun nuorten *Savo*-rajauksista osuu Pohjois-Savoon parinkymmenen kunnan kokoiselle alueelle, jonka keskiosiin jää Kuopio (kartta 5). Kuitenkin 35 % Helsingin seudun vastaajista on lukenut *Savo*on myös Pohjois-Karjalaa, joko kokonaan (21 %) tai osittain. Karttakuvista hahmotettava laajempi *Savo* kattaakin koko Pohjois- ja Etelä-Savon sekä lisäksi noin puolet Pohjois-Karjalasta. Rajalinja on idässä epämääräisempi kuin lännessä. Laajimmillaan *Savon* aluerajaukset ulottuvat Hämeeseen tai Satakunnan ja Keski-Pohjanmaan kohdalle, mutta yhtä kauas *Savo* on sijoitettu myös eräissä karjalaisnuorten piirtämässä murrekartoissa. Vaikka suurimmassa osassa karttoja on ollut valmiina pitäjännimien lyhenteet, näistä ei aina ole ollut apua murrealueiden määrittämisessä.

Kartta 5. Savon murteen alue pääkaupunkiseudun nuorten karttapiirrosten mukaan. Yhtenäinen viiva kuvaa rajaa, josta on suurin yksimielisyys, katkoviivat osoittavat tätä heikompia mutta selvästi erottuvia rajakohtia.

KARJALAN MURTEEN OMINAISPIIRTEET

Kielellisten piirteiden erittely muistinvaraisesti varsinkin muusta kuin omasta murteesta on aina vaikeaa (ks. esim. Bolfek Radovani 2000: 62). Informantilla saattaa olla murteesta jonkinlainen mielikuva, mutta yksittäisten muotojen tuottaminen tai murteen jäljittely voi osoittautua ylivoimaiseksi tehtäväksi. Sekä itäsuomalaisissa että pääkaupunkiseudun nuorissa oli eräitä, jotka eivät maininneet yhtään kielellistä piirrettä tai luonnehdintaa karttaan merkitsemistään murteista. Itäsuomalaisista tällaisia oli 4 %, eteläsuomalaisista puolestaan 14 %. Ero saattaa johtua haastattelijoiden kyselytekniikasta; on mahdollista, että kaikki opiskelijat eivät ole muistaneet erikseen kysyä esimerkkimuotoja, jos informantti ei ole niitä oma-aloitteisesti antanut.

▷

Taulukkoon 2 on koottu ne äänne- ja muoto-opilliset piirteet, jotka tulivat esille itä-suomalaisten kuvaillessa omaa murrettaan tai antaessaan siitä esimerkkimuotoja. Mukana ovat vähintään kahdelta vastaajalta saadut murteellisuudet; näihin ei kuulu yhtään lause-opillista ilmiötä. Myöskään sanastollisia havaintoja ei taulukossa esiinny, koska ne ovat yksittäisiä. Piirteistä on taulukossa käytetty niiden kielitieteellisiä nimityksiä; joistakin piirteistä on selvyuden vuoksi mainittu muotovariantteja. Piirreainintojen määrä on suhteutettu kyselyyn osallistuneiden määrään.

Pohjoiskarjalaisten käsitykset omasta murteesta (n = 83)	%	Eteläkarjalaisten käsitykset omasta murteesta (n = 49)	%
<i>mie, sie</i>	80	<i>mie, sie</i>	78
<i>mua, piä</i>	33	<i>myö, työ, hyö</i>	27
yleisgem.	30	<i>hää(n)</i>	20
erikoisgem.	13	<i>t:n heikkoast. vast.</i>	16
<i>männä</i>	12	<i>gem:n puuttum.</i>	14
<i>t:n heikkoast. vast.</i>	11	yleisgem.	10
<i>ts:n vast.</i>	11	<i>-A:n kato</i>	10
<i>e:n labiaal.</i>	6	<i>-n:n kato</i>	8
svaavokaalit	5	<i>ts:n vast.</i>	8
<i>-k</i>	2	<i>juossa</i>	8
<i>-pi</i>	2	<i>on laittant</i>	4
<i>lOi-monikko</i>	2	<i>männä</i>	4
<i>-i:n kato</i>	2	<i>mua, piä</i>	4

Taulukko 2. Pohjois- ja eteläkarjalaisten omasta aluemurteestaan havaitsemat piirteet.

Pohjois- ja Etelä-Karjalan maakunnissa puhuttavien murteiden ero tulee hyvin esille tiedostetuissa murrepiirteissä. Kun kumpikin karjalaisryhmä pitää vielä *mie* ja *sie* -muotoisia yksikön 1. ja 2. persoonan pronomineja murteensa tyypillisimpänä piirteenä, muista murteellisuuksista paljastuu, että pohjoiskarjalaiset kuvaavat puhuvansa savolaismurteita ja eteläkarjalaiset pääosin kaakkoismurteita. Pohjoiskarjalaiset ovat omassa murteessaan kiinnittäneet huomiota pääpainollisen *aa:n* ja *ää:n* diftongiutuneisuuteen sekä geminaatioilmiöihin, jotka eroavat selvästi yleiskielestä. Näistä erityisesti diftongiutuminen on alkanut nuorilta puhujilta väistyä (esim. Pajarinen 1995: 23–25; Hyvärinen 1999: 15–18; Alpia 2003: 110). Eteläkarjalaiset tiedostavat muidenkin pronomien kuin *mie* ja *sie* -muotojen käytön, koska kaakkoismurteissa etenkin 3. persoonan pronominit ovat henkilöön viitattaessa yleisempiä kuin esimerkiksi savolaismurteissa (Viipula 1989: 389; SMS s.v. *hän 2., he 2.*). Varsinkin Lappeenrannan ympäristössä kasvaneet ovat lisäksi hyvin selvillä siitä, että geminaatio ei kuulu heidän murteeseensa. Yleisgeminaatio on nykyään harvinaista jo idempänäkin, esimerkiksi nuorilla imatralaisilla (Varis 2005: 94).

Kummassakin karjalaisryhmässä yhä harvinaisemmiksi käyvät aluemurteen piirteet ovat tulleet esiin vain muutamissa haastatteluissa. Näihin kuuluvat loppu-*k* ja monikon *lOi*-tunnus Pohjois-Karjalan murteissa sekä *st*-yhtymän astevaihtelu infinitiiveissä ja sisäheittoiset NUT-partisiipit kaakkoismurteissa. Sinänsä mielenkiintoista on, että itäsuomalaiset näyttävät olevan tietoisempia *t:n* ja *ts:n* astevaihtelusta kuin vaikkapa *i:n* loppuheitosta.

Kaakkoismurteissa loppu-*a:n* ja -*ä:n* kato on tunnusmerkkinen ja havaittu murteellisuus, mutta -*i:n* heittyminen ei. Tämä johtuu ilmiöiden levikkieroista: -*a:n* ja -*ä:n* varsinaista (muuta kuin elision aiheuttamaa) loppuheittoa tavataan vain kaakkoismurteista lounaismurteisiin ulottuvalla suhteellisen kapealla vyöhykkeellä, kun taas -*i:n* katoalue kattaa valtaosan itämurteista ja ylittää kolme- tai useampitavuisissa muodoissa aina lounais- ja pohjalaismurteisiin asti (Kettunen 1940: 104, 131, 175–176; Mielikäinen 1991: 44–47).

Pohjoiskarjalaiset ovat tietoisia murteensa »leveydestä» ja sanojen »venyttämisestä» sekä »viäntämisestä», eivätkä nämä piirteet tunnu heistä itsestäänkään erityisen esteettisiltä, vaan luovat maalaisuuden leimaa. Tähän vaikuttaa tietysti sekin, että ulkopuoliset, varsinkin eteläsuomalaiset, ovat murteesta huomautelleet. Osa pitää omaa murretaan silti »lupsakkana», »iloisena», »rehtinä» ja »rehellisenä». Eteläkarjalaiset ovat pohjoiskarjalaisia yksimielisempiä siitä, että heidän murteeseensa liitetään yleisesti positiivisia mielikuvia. He katsovat aluemurteensa olevan »neutraalia», »lähempänä yleiskieltä kuin esimerkiksi pohjoiskarjalaisten murre» ja siten myös »helpompaa ymmärtää».

Pääkaupunkiseudun nuoret ovat luonnehtineet *Karjalan murretta* huomattavasti niukemmin piirtein kuin itäsuomalaiset. Taulukkoon 3 on koottu murreilmiöt, jotka ovat peräisin vähintään kahdelta haastattelulta.

	%
<i>mie, sie</i>	26
<i>myö, työ (hyö)</i>	3
<i>t:n</i> heikkoast. vast.	3
yleisgem.	2
<i>mua, piä</i>	2
<i>IOi</i> -monikko	2
- <i>A:n</i> kato	2

Taulukko 3. Pääkaupunkiseudun nuorten havaitsemat *Karjalan murteen* piirteet (n = 116).

Piirrevalikoima on suppea: suurin osa havainnoista koskee *mie, sie* -pronomeineja, jotka on maininnut noin neljäsosa haastatelluista. Huomattavasti harvemmat (3 %) ovat kiinnittäneet huomiota monikollisiin persoonapronomineihin ja *t:n* heikon asteen katoedustukseen, jota on kuvattu muun muassa luonnehdinnalla »*d* on hävinnyt» ja esimerkeillä *tiijä, piä* 'pidä' ja *lähettii* 'lähdettiin'. Lisäksi on mainittu yleisgeminaatio (*sinnuu, Kittee, savvo*), diftongiutuminen (*viäntää ja kiäntää, Riäkkylä*) ja *IOi*-monikko (»*loi*-pääte» tai »*loita-*, *löitä-*lopukkeet»), jota tosin ei aina ole onnistuttu jäljittelemään oikein. Esimerkiksi on annettu muoto *mansikkaloita*, mutta todellisuudessa *IOi*-monikkoa ei käytetä kolmi- tai useampitavuisista *a, ä* -vartaloista (ks. Tuomi 1990: 194). Loppu-*a:n* tai -*ä:n* kato sisältyy matkimukseen *käet taskus* ja sitaattiin *tulisit sieki käymään Käksalmel siel siul ei tuu kot mieleen*.

Pääkaupunkiseudun aineistossa *Pohjois-*, *Etelä-* ja *Savo-Karjalaksi* nimitettyjen alueiden murrehavainnot eivät olennaisesti muuta kuvaa *Karjalan murteesta*. Diftongiutumisi-

▷

nen on mainittu vain *Pohjois-Karjalasta* (viäntää), ja sikäläiseen murteeseen on arveltu kuuluvan myös *ts*-yhtymän *tt*-edustuksen (*mennään mettään*), joka kuitenkin on hämärläisyys. *Etelä-Karjalan murteesta* ovat tulleet mieleen pelkästään *mie*, *sie* -pronominit ja *t:n* heikon asteen katoedustus.

Pääkaupunkiseudun nuorten »karjalaisiksi» sanomat piirteet ovat *a:n* ja *ä:n* loppuheittoa lukuun ottamatta varsin laaja-alaisia itäsuomalaisuuksia. Yleisistä itämurteisuuksista monet ovat jääneet luettelematta: esimerkiksi *e:n* labiaalistumista (*juoksoo, lähtöö*), *männä*-asuista *mennä*-verbiä ja *ts:n* itämurteisia vastineita (*mehtä : metän ~ mehän*) ei muistanut kukaan. Eteläkarjalaisten omasta murteestaan verrattain hyvin havaitsema *hää(n)*-pronominiiniasukaan ei näyttäisi olevan pääkaupunkiseudulta katsottuna mitenkään tunnusomainen »karjalaisuus», vaikka siitä on jo vanhastaan ollut olemassa murrematkimuksia (*häähä hää*; Leino 1968: 167).

Helsingin seudun nuoret ovat yleisissä luonnehdinnoissaan kiinnittäneet eniten huomiota *Karjalan murteen* nopeuteen ja vilkkauteen. Murre erottuu heidän mielestään »rytmiltään», ja se on »ilmaisultaan vahvaa», »iloista», »rönsyilevää», »lupsakkaa», »sympaattista», »soinnikasta», »ilmeikästä» ja »runollista». Erään sipoolaisen mielestä *Karjalan murre* on »Kalevala-kieltä». *Karjalan murteen* puhujia kuvattiin sanomalla, että he »puhuvat paljon ja monisanaisesti» ja »ovat välittömiä». Selvästi negatiivissävyyisiä kommentteja on vähemmän. Niiden mukaan *Karjalan murre* ei ole ymmärrettävää tai se on vaikeaselkoista. Se »kuulostaa inttämiseltä», ja esimerkiksi pohjoiskarjalaisten puhe on »koko ajan kälättämistä». Venäjän vaikutuksesta on mainittu neljä haastateltavaa, esimerkiksi: »Mitä idemmäs mennään, sitä enemmän kuulostaa venäjältä» (vastaaja Helsingistä). Lisäksi yksi on kuullut murteessa »slaavilaista melankoliaa». Eräs helsinkiläinen on huomauttanut sellaisesta alueellisestä erosta, että »Pohjois-Karjalassa murre ei ole yhtä nopeaa ja iloista kuin Etelä-Karjalassa».

SAVON MURTEEN OMINAISPIIRTEET

Savon murre on pohjois- ja eteläkarjalaisten murrekartoissa useimmin mainittu murteen nimitys; pohjoiskarjalaisilla se on samalla sijaluvulla kuin *Lapin murre*. Pääkaupunkiseudun vastaajilla *Savo* on murrealueiden nimistä kolmanneksi yleisin. Jo tästä voisi päätellä, että ei-kielitetieteilijöillä on myös hyvin tiedossa, millaista *Savon murre* on. Taulukossa 4 ovat itä- ja eteläsuomalaisten mainitsevat *Savon murteen* piirteet. Itäsuomalaisten ryhmä koostuu karttatehtävään vastanneista, mutta mukaan on lisäksi otettu vuoden 2002 kyselystä (JoY) ne kolme pohjoiskarjalaista, jotka nimesivät oman murteensa *Savon murteeksi*.

Itäsuomalaisten mukaan (n = 111)	%	Pääkaupunkilaisten mukaan (n = 116)	%
<i>mua, piä</i>	32	<i>mie, sie</i>	21
yleisgem.	14	<i>mua, piä</i>	19
<i>mie, sie</i>	10	yleisgem.	13
<i>minä, sinä</i>	10	<i>oa-yht:n oo-edustus</i>	9
<i>suoloo, leipee</i>	6	<i>myö, työ (hyö)</i>	8
<i>myö, työ, hyö</i>	4	dift. reduktio	4
<i>oa-yht:n oo-edustus</i>	4	svaavokaalit	3
dift. reduktio	4	erikoisgem.	2
svaavokaalit	3	<i>e:n labiaal.</i>	2
<i>eA-yht:n ee-edustus</i>	3	<i>suoloo, leipee</i>	2
<i>e:n labiaal.</i>	3	vierasper. kons. puutt.	2
<i>mä(ä), sä(ä)</i>	3		
<i>miä, siä</i>	3		
<i>männä</i>	2		
<i>ts:n vast.</i>	2		

Taulukko 4. Itäsuomalaisten ja pääkaupunkiseudun nuorten havaitsemat *Savon murteen* piirteet.

Kun suomalaiset ei-kielitieteilijät näyttävät luonnehtivan aluemurteita herkästi yksikön 1. ja 2. persoonapronominin muodoilla (Paunonen 1995 [1982]: 162–163; Mielikäinen 2005a: 104–105; 2005b: 203–206; Palander 2005; Nupponen 2005: 63), itäsuomalaiset ovat *Savon murteessa* eniten kommentoineet »viäntämistä» eli diftongiutuneisuutta. Tämän piirteet ovat 1980-luvulla erittäin hyvin tiedostaneet myös ne pohjoissavolaiset, jotka ovat muuttaneet pääkaupunkiseudulle (Nuolijärvi 1986: 80–81). Eteläkarjalaiset ovat sitä mieltä, että diftongiutumisen erottaa selvimmin *Savon murteen* heidän murteestaan, mikä pitääkin pääosin paikkansa erityisesti kaakkoismurteiden länsiosissa; tosin Savitaipaleen kaakkoismurteessa on vanhastaan esiintynyt *moa, peä, matkoa, leipeä* -diftongiutuneisuutta (Kettunen 1940: 154; Mielikäinen 1981a: 16). Kuitenkin myös pohjoiskarjalaiset uskovat, että Savossa diftongiutumista kuulee enemmän kuin heidän maakunnassaan. Erityisesti eteläkarjalaiset ovat huomanneet yleisgemiaation kuuluvan *Savon murteeseen*; heistä monet ovat todenneet pohjoiskarjalaisten kahdentavan konsonantteja, mikä on heidän mukaansa diftongiutumisen ohella toinen kriteeri luokitella näiden murre savolaiseksi.

Yksikön 1. ja 2. persoonan pronominit ovat itäsuomalaisten maininnoissa vasta kolmanneksi yleisin savolaistuntomerkki, ja tässä piirteessä mielipiteet jakautuvat pääosin kahtia. Kymmenen prosenttia karjalaisnuorista pitää *mie* ja *sie* -asuja savolaisina, mutta yhtä monen mielestä persoonapronominit ovat savossa *minä, sinä* -muodoissa. *Mie, sie* -muotojen tarjoaminen savolaispiirteeksi voi tuntua yllättävältä, monet pohjoiskarjalaiset nimenomaan korostavat, että savolaiset tuntee *minä, sinä* -muodoista. Yhtenä selityksenä *mie*-muotojen näinkin runsaaseen esiintymiseen on se, että eteläkarjalaiset tietävät Pohjois-Karjalassa käytettävän *mie, sie* -pronomineja mutta monet heistä pitävät näitä murteita kuitenkin savolaisina. Toisaalta *mie, sie* -asuja voi todellisuudessakin kuulla Savossa, yleisesti ainakin Savonlinnan seudulla (Kettunen 1940: 112; Palander

▷

1996: 193–197). Eräs valtimolainen arveli, että *mie*, *sie* -muodot kuuluvat Kuopion ja Rautavaaran murteeseen. Kuopiosta ei tällaista tutkimustietoa ole (esim. Pohjolainen 1998: 61–64), mutta Rautavaaralla *mie*, *sie* -asuja voi satunnaisesti tavata (Korhonen 2006: 26), vaikka vanhaan murteeseen ne eivät ole kuuluneet (Kettunen 1940: 112; Laine 1999: 11–12). Muitakin pronominivariantteja itäsuomalaiset ovat sanoneet savolaisiksi: Etelä-Savosta on muistettu *miä* ja *siä* ja Kuopiosta *mä(ä)*, *sä(ä)* (ilmeisesti nuorten kaupunkikielestä; Pohjolainen mp.). Sellaisia piirteitä, joita itäsuomalaiset ovat omasta murteestaan maininneet satunnaisemmin mutta jotka he ovat paremmin yhdistäneet savoon, ovat jälkitavujen vokaalimuutokset *aa* > *oo*, *ää* > *ee* sekä diftongien reduktio (esim. *kovvoo hommoo*, *päevvee*, *voe kaaheeta*). Sen sijaan erikoisgemmaatio on tiedostettu vain omasta murteesta (*maetoo*, *käymmään*, *varmmaankkiin*), ja havaitsijoina ovat olleet pohjoiskarjalaiset. Erikoisgemmaatio onkin Pohjois-Karjalassa vahvempaa kuin sydänsavolaismurteissa (Palander 1987: 51–53).

Itäsuomalaisten suhtautuminen *Savon murteeseen* vaihtelee maakunnallisen taustan mukaan. Monet pohjoiskarjalaiset pitivät *Savon murretta* murteellisempänä kuin omaa puhekieltään, ja kommentit siitä saattoivat olla hyvinkin kielteisiä. Esimerkiksi lieksalaisen mielestä »Kuopiossa väännetään pahasti» ja polvijärveläisen mukaan *Savon murre* on »pahemman kuuloista kuin Karjalan murre». Vaikka savossa nähtiin hauskuuttakin, osa pohjoiskarjalaisista tuntui olevan huolissaan siitä, että muut, esimerkiksi eteläsuomalaiset, voisivat luulla Pohjois-Karjalan murretta savoksi. Sen sijaan eteläkarjalaiset tietävät, että heitä ei voitaisi pitää savolaismurteisina. Ehkä siksi he ovat kuvailleet *Savon murretta* »runsaaksi» ja »persoonallisemmaksi». Vaikka »viäntäminen» ei heistäkään kuulosta kauniilta, asia ei kosketa heitä samalla tavoin kuin pohjoiskarjalaisia.

Pääkaupunkiseudun vastaajat ovat *Savon murteesta* yleensäkin tietoisempia kuin *Karjalan murteesta*: *Savon murteen* on karttoihinsa merkinnyt 66 %, *Karjalan murteen* taas 46 %. Ero näkyy myös murrepiirteiden määrässä. Mielenkiintoisinta lienee, että persoonapronominien *mie*, *sie* -asuja piti savolaisina 21 % eli lähes yhtä moni kuin karjalaisinakin (26 %); *minä*, *sinä* ja *miä*, *siä* -muodoista oli satunnaismainintoja. *Karjalan* ja *Savon murteet* eivät kuitenkaan ole ainoita, joihin Helsingin seudun nuoret ovat *mie*, *sie* -muodot yhdistäneet. Ne on nimittäin mainittu — paitsi odotetusti *Lapin murteesta* — myös *Kainuun* ja *Keski-Suomen murteista*. Muutama haastateltu on sanonut näiden varianttien kuuluvan jopa *Oulun* (2 mainintaa), *(Etelä-)Pohjanmaan* (3) ja *Turunkin* (2) *murteisiin*. *Mie*, *sie* -asuisista pronomineista on ilmeisesti tullut tunnusomaisin itä- ja pohjoissuomalaisuuden ja samalla alueellisen perifeerisyyden merkki. Päinvastoin kuin monet muut aluemurteisuudet, nämä variantit ovat sekä pohjoisessa että idässä pysyneet elinvoimaisina, mikä myös tiedostetaan hyvin (Vikberg 1997: 46–48 ja siinä mainitut lähteet; Alpia 2003: 36–37, 108–109; Varis 2005: 63–64). *Mie* ja *sie* leviävät edelleen Pohjois-Karjalan pohjoisosissa *minä*, *sinä* -muotojen tilalle (viimeksi Tanskanen 2005: 88–94, 97–98). Ne voivat tarttua myös länsisuomalaisen, esimerkiksi lounaismurteiden alueelta Pohjois-Karjalaan muuttaneen kieleen (Tahvanainen 2004: 94, 122–124).

Kun »Karjalan murteen» muut piirteet tulivat esille korkeintaan 3 %:lla pääkaupunkiseudun haastateltuja, savolaisuuksia tiedettiin enemmän. Ensi tavun *aa*:n ja *ää*:n diftongiutumisesta antoi esimerkkejä 19 % nuorista. Piirteiden jäljittely ei aina täysin onnistunut: murteenmukaisten muotojen *huastellaan*, *kuappi* ja *piä* lisäksi esimerkkien joukossa on sellaisiakin tyypillisiä vierasmurteisten tuotoksia kuin *viennetään*, *kiennetään* ja *suottaapa*

'saattaapa'. Tällä tavoin diftongiutumista saattavat jäljitellä jo Lappeenrannan ja Imatran seudun eteläkarjalaisetkin, jotka kuitenkin asuvat lähellä diftongiutumisaluetta. Hyvä esimerkki siitä, miten eteläsuomalainen ymmärtää diftongiutumisen, on erään espoolaisen päätelmä: Savossa »diftongin vääristymiä täytyy olla, muuten *mää* ei olisi *mie*». Yleisgeminaatio on Helsingin seudun nuorilla kolmanneksi yleisin savolaismurteen tuntomerkki. Sitä jäljiteltiin varsinkin muodolla *savvoo*, jonka ansiosta jälkitavujen *oa*-yhtymän *oo*-edustuskin tuli esille verrattain usein, 9 prosentilla vastaajista (ks. myös Mielikäinen 2005a: 106; 2005b: 209). Myös monikolliset persoonapronominit yhdistettiin savoon useammin kuin *Karjalan murteeseen*. Loput murrepiirteistä esiintyivät vain muutamien nuorten haastatteluissa, aivan kuten valtaosa itäsuomalaistenkin mainitsemista savolaisuuksista. Kaikkia piirteitä ei ole kommentoitu; esimerkiksi erikoisgeminaatio sisältyy esimerkkimuotoihin *kahtommaa*, *Kuopijoon* ja *oikkeita*, mutta itse geminaatioilmiötä ei ole erikseen kuvailtu. Jälkitavujen *aa* > *oo* -vokaalimuutosta eräs helsinkiläinen tapaili yksikön 3. persoonan muodolla *huastoo* 'haastaa', joka kuitenkin ei ole murteen mukainen (po. *huastaa*). Vierasperäisten konsonanttien puuttumiseen kiinnittivät huomiota vain Helsingin seudun vastaajat, jotka huomauttivat tästä ominaisuudesta eräiden muidenkin murteiden kohdalla. Kielenpiirteiden puuttuminen voi siis murrehavainnoissa olla yhtä tärkeää kuin se, mitä piirteitä murteessa on. Tämä tuli esille myös eteläkarjalaisten verratessa omaa murrettaan Pohjois-Karjalan murteeseen: useat Lappeenrannan seudun vastaajathan huomauttivat siitä, että heidän puheessaan ei ole »kaksoiskonsonantteja» niin kuin pohjoiskarjalaisilla (s. 37).

Pääkaupunkiseudun nuorilla oli lisäksi joitakin yksittäishuomioita savolaisuuksista. Tällaisia olivat *IOi*-monikon ja *männä*-verbin lisäksi *lie*-sanana käyttö, toisen tavun lyhyen vokaalin piteneminen (*minää*, *sinää*) ja ääntämys *Jojensuu* 'Joensuu'. *Jojensuu*-muotoa lukuun ottamatta havainnot vastaavat todellisuutta, ainakin osassa savolaismurteiden aluetta. *IOi*-monikkoa tavataan Pohjois-Karjalan, Pohjois- ja Etelä-Savon sekä Keski-Suomen murteissa (Tuomi 1990: 190–193). Lyhytvokaalista ensi tavua seuraavan 2. tavun vokaalin puolipituus on samoin tyypillinen savolaisuus, johon länsimurteiset ovat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi Jyväskylässä (Mielikäinen 1997: 89; 2005b: 210–211). Potentiaalia esiintyy eniten savolaismurteiden itäosissa, ja samalla alueella *lie*-vartalokin on yleisin, sillä siellä se on käytössä myös yksikön 1. ja 2. persoonassa; tällaisia muotoja länsimurteiden puolella voi tavata lähinnä pohjoispohjalaisissa murteissa (Forsberg 1998: 113–127). *Jojensuu*-ääntämys sen sijaan on tyypillisesti länsimurteinen. *Joki* : *jojen* -taivutusta tavataan hämäläis- ja pohjalaismurteissa, läntisimmässä Päijät-Hämeen murteissa sekä kaakkoismurteiden länsireunalla (Kettunen 1940: 41). *Jojensuu* on peräisin itämurteita virheellisesti jäljittelevästä murrematkimuksesta. Sen mukaan kajaanilaiset ovat sanoneet, että ennen heillä on ollut *kolomen jiiin Kajjjaani* mutta enää ei ole, koska yksi *jii* on annettu *Jojensuulle*. Tämä matkimus lienee suhteellisen nuori; esimerkiksi Leinin tutkimuksessa (1968) sitä ei esiinny.

Yleisluonnehdinnoissaan Helsingin seudun nuoret ovat pitäneet *Savon murretta* »letkeänä», »huolettomana», »hauskan kuuloisena», »pehmeänä», »soljuvana», »humoristisena», »nopeana», »kuvakielisenä» ja »kielellä leikittelevänä». Siinä on kuultu myös »rehvakasta sointia» ja siihen on yhdistetty »hyväntuulisuus». *Savon murteesta* »puuttuu terävyys». Puheen kiertelevyydestä ja jaarittelevuudesta on useita mainintoja: »ymmärtäminen jätetään kuulijan vastuulle»; »*kyllä* ja *ei* eivät kuulu savolaisen sana-

▷

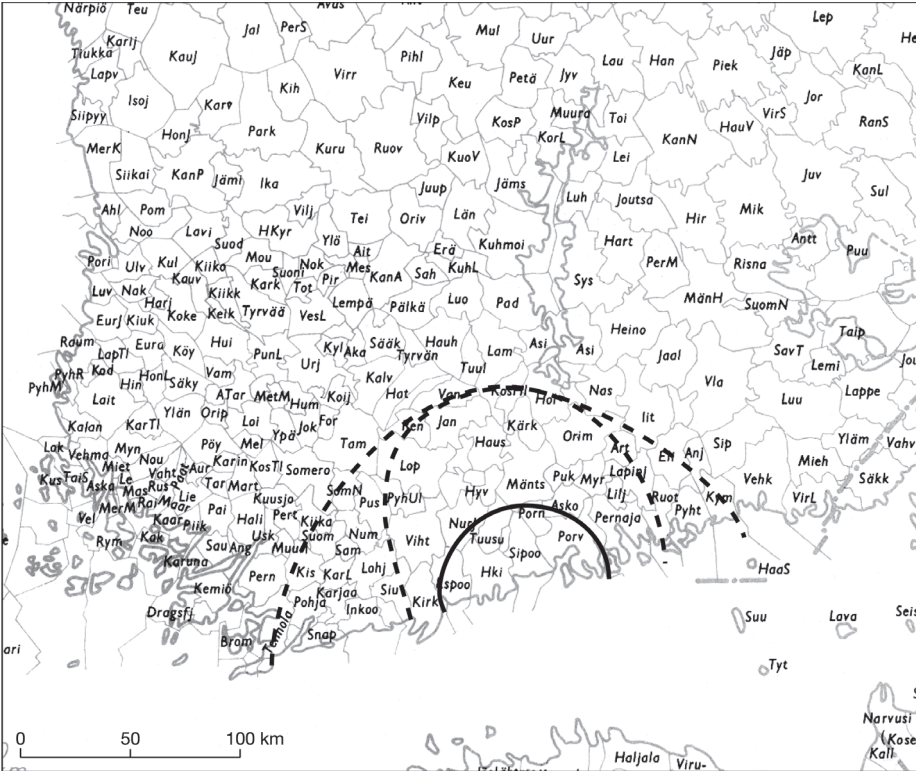
varastoon»; »sama lause sanotaan kahdella jopa vastakkaisella tavalla», mistä syystä ei saa selvää, mitä savolainen tarkoittaa. Vantaalaisen mukaan savolaiset ovat »jaarittelijoita, ei sano mitään yksinkertaisesti. Jos pitää sanoo yks lause, ne sanoo kymmenen lausetta ja sit se idea pitää poimii sieltä, lukee rivien välistä. Se on niinku päivänselvää, jos joku on savolainen, sen kuulee siitä». Samantyyppisiä savolaisen puhetyylin määritelmiä tai huomion kiinnittämistä asiaan on myös savon murteen populaareissa julkaisuissa (esim. Eskelinen 1985: 11; 1997: 11–12; Nieminen 2004: 18–19). Tästä puhetyylistä johtuu, että savoa on »hankala ymmärtää». Erään helsinkiläisen mielestä *Savon murre* on »turhamaista venyttelyä», johon »muilta kielialueilta tulleet kyllästyvät nopeasti», koska sitä »ei jaksa kuunnella, ellei ole kiinnostunut kielestä». *Savon murre* voi jopa »kuulostaa vähän tyhmältä» ja on »lellitelyä», eli sitä puhutaan kuin lapselle. »Alkukantaisuus», »korpimaisuus» ja »ärsyttävyyys» yhdistyvät murteeseen myös. Murteesta tulevat mieleen »vanhat ihmiset kuten mummut».

Pääkaupunkiseudun nuoret eivät suoraan sanoneet *Savon murretta* maalaismaiseksi, mutta joissain kommentoissa tähän suuntaan viitattiin. Eräs helsinkiläinen esimerkiksi totesi, että *Savon murre* »kuulostaa kumisaappaiden läiskeeltä vesilammikossa; kura lentää, kun puhutaan». Toisen helsinkiläisen matkimuksesta puolestaan välittyy kuva ympäristöstä, johon *Savon murre* kuuluu: »*Tulehan sinä Ilipo kahtomma tuata [!] paska-suavia.*» Toisin kuin itäsuomalaiset luulevat, Helsingin suunnasta katsottuna muutkin kuin Itä-Suomen aluemurteet voivat tuntua maalaismaisilta. Ydinhelsinkiläisen mielestä jo Vantaalla puhutaan »junttimaisesti» ja »sivistymättömästi» (ks. myös Ainiala ja Vuolteenaho 2005: 388). Tampereenkin puhekieli on »junttikansan murretta», josta tulee »yksinkertainen mielikuva». Sekä Hämeessä että Keski-Suomessa puhutaan »böndeläisittäin», ja *Pohjois-Suomen* (eli Peräpohjolan) *murteesta* tulee mieleen »poronkasvattajatyö». Jos murre poikkeaa omasta kielimuodosta, siihen saatetaan liittää negatiivisia mieliteitä, sijaitsipa se sitten arvioijan näkökulmasta katsottuna lähellä tai kaukana. Tähän perustuvat matkimuksetkin, jotka kohdistuvat etenkin naapurimurteisiin (Mielikäinen 2005a: 100–101).

KÄSITYKSIÄ PÄÄKAUPUNKISEUDUN MURTEESTA

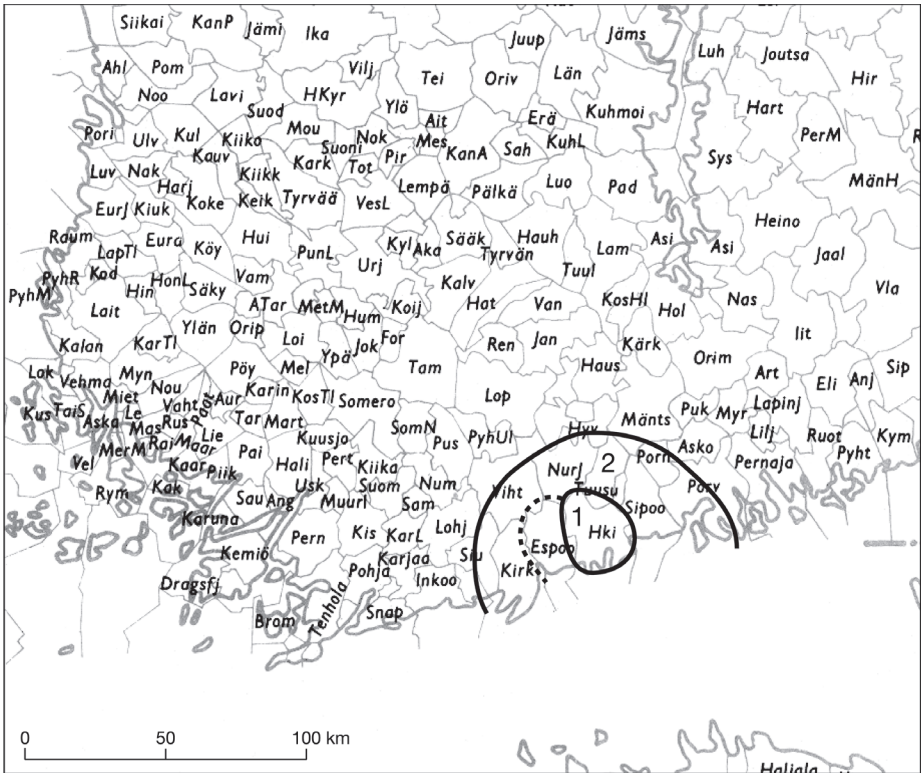
PÄÄKAUPUNKISEUDUN MURREALUE

Karjalaisnuorten murrekartoissa pääkaupunkiseudun puhekieli on useimmiten saanut nimitykset *Helsingin murre*, (*Stadin slang*i ja *pääkaupunkiseudun kieli* (tai *murre*). Erityisesti pohjoiskarjalaiset ovat puhuneet myös *Etelä-Suomen murteesta*. Tämän murrealueen ytimeen kuuluvat Helsingin lisäksi sen lähimmät ympäristökunnat: Espoo, Kauniainen, Vantaa, Sipoo, Tuusula, Kerava, Nurmijärvi, Pornainen ja Porvoo. Itäsuomalaiset eivät kuitenkaan ole olleet alueen rajoista ehdottoman yksimielisiä, monet heistä ovat nimittäin tulkinneet Helsingin seuduksi huomattavan osan Etelä-Suomea: alue yltää Pohjan ja Kiskon tienoilta Janakkalaan ja idässä jopa Kotkaan saakka. (Kartta 6.)

Kartta 6. Pohjois- ja eteläkarjalaisten käsitykset *Helsingin murteen* alueesta. Yhtenäinen viiva kuvaa rajaa, josta on suurin yksimielisyyttä, katkoviivat osoittavat tätä heikompiä mutta selvästi erottuvia rajakohtia.

Helsingin seudulta kotoisin olevat nuoret ovat puolestaan nimenneet kotiseutunsa kielten useimmin *Stadin slangiksi* ja seuraavaksi yleisimmin *pääkaupunkiseudun kieleksi* (tai *murteeksi*). Kolmantena tulevat *Etelä-Suomeen* viittaavat nimitykset. *Helsingin* mainitsivat vain eräät helsinkiläiset. *Stadin slangin* alueeseen kuuluu useimpien pääkaupunkiseudun edustajien mukaan pelkkä Helsinki tai sen lisäksi Espoo (kartta 7). Joillakin mukana ovat myös lähikunnat Tuusula ja Sipoo. Laajin aluerajaus ulottuu lännessä Karjalohjalle, pohjoisessa Lopelle ja Hausjärvelle ja idässä Miehikkälään asti. *Helsingin murteen* ydinalue vastaa *Stadin slangin* vyöhykettä: vain kaksi nuorta on piirtänyt sen Helsinkiä ja Espoota laajemmaksi. *Pääkaupunkiseutu* taas merkitsee enemmistölle noin kymmenen kunnan aluetta, jonka keskuspaikkana on Helsinki. Puolikaaren muotoisen alueen sisään jäävät Espoo, Kauniainen, Kirkkonummi, Siuntio, osa Vihdistä, Nurmijärvi, Tuusula, Kerava, Vantaa, Pornainen, Sipoo ja Porvoo eli suunnilleen sama vyöhyke, joka itäsuomalaisen mielestä on *Helsingin murteen* ydinalue.

Kartta 7. Pääkaupunkiseudun nuorten käsitykset kotimurteensa alueesta. 1 = *Stadin slangin* tai *Helsingin murteen* alue, 2 = *pääkaupunkiseuduksi* nimitetty alue. Yhtenäinen viiva kuvaa rajaa, josta on suurin yksimielisyys, katkoviiva tätä heikompaa mutta selvästi erottuvaa rajakohtaa.

Eräät pääkaupunkiseudun vastaajat ovat nimenneet erillisiksi murrealueikseen muun muassa *Espoon*, *Vantaan*, *Karjaan*, *Inkoon*, *Sipoon*, *Porvoon* ja jopa Helsingin kaupunginosan *Kannelmäenkin*. Tosin he eivät ole juuri pystyneet tarkemmin määrittelemään, miksi mainittujen paikkojen puhekieli poikkeaa Helsingin puhekielestä. Joitakin perusteluja annettiin. Helsingin ulkopuolella puhekielen sanottiin olevan yleiskielisempää ja sisältävän vähemmän slangia. Toisaalta Espoossa peruskoulun yläasteen käynyt oli huomannut sikäläisen kielen olevan slangipitoisempaa kuin helsinkiläisessä lukiossa kuultu kieli. Sipoossa taas ruotsin kieli saanee aikaan vaikutelman, että »b:tä painotetaan ja se on pehmeämpi kuin esimerkiksi Espoossa». Keravalla voi kuulla sanottavan, että *mä meen Hesaan*, mutta helsinkiläiset eivät käyttäisi »lande-sanaa *Hesa*». Itä- ja Länsi-Helsingin välilläkin olisi eroa, mutta millaista, sitä haastateltava ei ole kertonut.

Jos Helsingin seudun nuorilta olisi kysytty heidän *kotiseutunsa* rajausta sen sijaan, että heitä pyydettiin merkitsemään karttaan oletustensa mukaiset suomen murrealueet, vastaukset olisivat todennäköisesti olleet vieläkin yksityiskohtaisempia. Esimerkiksi Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin tutkimuksessa yli puolet pääkaupunkiseudun nuorista piti kotiseutunaa yhtä tai useampaa kaupunginosaa, ei siis edes kokonaista kuntaa.

Kuitenkin myös näistä nuorista enemmistö oli sitä mieltä, että koko pääkaupunkiseudulla puhutaan samalla tavoin ja puhekieli muuttuu selvästi vasta tämän alueen ulkopuolella. (Vaattovaara ja Soininen-Stojanov 2006: 230–232.)

PÄÄKAUPUNKISEUDUN MURREPIIRTEET

Itäsuomalaisille ja pääkaupunkiseudun nuorille suunnatuissa kyselyissä oli muun muassa sellainen ero, että Helsingin seudun informanteja pyydettiin karttatehtävän lisäksi luonnehtimaan oman alueensa puhekieltä. Tämän ansiosta Helsingin seudun vastaajilta kertyi varsin paljon mielipiteitä, mutta varsinaisia kielellisiä esimerkkejä haastatellut pystyivät kuitenkin antamaan vain muutamista piirteistä. Aloitan tarkastelun äänne-, muoto- ja lauseopillisista ilmiöistä, joita vastaajat olivat havainnollistaneet esimerkein. Taulukkoon 5 on yhdistetty *Helsingin, pääkaupunkiseudun, Etelä-Suomen ja Uudenmaan murteesta* sekä *Stadin slangista* vähintään kahden haastatellun antamat piirteet.

Itäsuomalaisten mukaan (n = 108)	%	Pääkaupunkilaisten mukaan (n = 116)	%
<i>mä(ä), sä(ä)</i>	44	<i>mä(ä), sä(ä)</i>	21
<i>s:n</i> ominaislaatu	4	<i>s:n</i> ominaislaatu	6
pers.pron. <i>mu-</i> , <i>su-</i> vartal.	2	pikapuhemuodot	5
		-A:n kato	3
		vierasper. kons.	3
		<i>t:n</i> heikkoast. vast.	2
		kons.yhtymät	2
		<i>toi, noi</i>	2
		<i>meitsi</i> 'meikäläinen'	2

Taulukko 5. Itäsuomalaisten ja pääkaupunkiseudun nuorten havaitsemat Helsingin seudun murteen piirteet.

Karjalaisnuorten luonnehdinnat keskittyivät persoonapronomineihin *mä(ä)* ja *sä(ä)*. Ne kuitenkin tulivat esille lähes puolella karttatehtävään vastanneista, kun taas pääkaupunkiseudun informanteista ne mainitsi vain 21 %. Helsingin seudulta kotoisin olevista yksi piti pronomineja pitkävokaalisina (*mää, sää*), itäsuomalaisista tämä käsitys oli neljällä. Pitkävokaaliset muodot ovat helsinkiläispuhekielessä mahdollisia, vaikka valtavarientteina ovat *mä* ja *sä* (Paunonen 1995 [1982]: 151–159). Persoonapronominien lyhyiden varianttien asema on entisestään vahvistunut (Paunonen 2005: 193), mikä vaikuttanee havaintojen yleisyyteen. Seuraavaksi tavallisin huomio kummallakin ryhmällä koski *s:n* ääntämystä. Karjalaiset puhuivat »city-*s*:stä», »sihahtavasta *s*:stä», »Stadin suhuässästä» tai *s:n* »vetämisestä pitkänä». Pääkaupunkiseudun nuoret sanoivat aluepuhekielensä *s:ää* »kärjistetyksi», »sihiseväksi», »suhiseväksi», »pistäväksi», »kapeaksi», »teräväksi» ja »kovaksi», ja sitä pidettiin ominaisena erityisesti teinityttöjen kielelle. Helsingin puhekielen *s* on saanut huomiota eri puolilla Suomea, myös esimerkiksi Keski-Suomessa (Mielikäinen 2005a: 107). »Terävästä» *s*:stä on havaintoja jo 1880-luvulta, jolloin se on kuulunut Suomalaisen Teatterin naisnäyttelijöiden ääntämykseen (ks. Paunonen 2006: 46). Itäsuomalaiset kiinnittivät huomiota myös yksikön 1. ja 2. persoonan pronomienin

▷

mu-, *su-*vartaloisiin taivutusmuotoihin (*mun kanssa*, *mulla* ~ *mul*); muut havainnot olivat yksittäisiä.

Helsingin seudun haastatellut olivat tiedostaneet *mennä*, *olla* ja *tulla* -verbien sekä *tämä*-pronominin pikapuhemuodot (*meen*, *en oo*, *tuun*, *tää*) 5-prosenttisesti. Muita muutamissa haastatteluissa esiin tulleita ilmiöitä ovat *a:n* ja *ä:n* loppuheitto (*mul*, *näist*, *autol*, *tääl*), vierasperäisten konsonanttien (*d*, *g*, *f*) käyttö, *t:n* heikon asteen vastineen kato (*meiän*, *mä tiijän*), sananalkuiset konsonanttiyhtymät ja kolmen konsonantin yhtymä *rst* (tästä ei tosin mainittu esimerkkiä), länsimurteiset demonstratiivipronomininit *toi* ja *noi* sekä yksikön 1. pronominin asemesta käytetty *meitsi* 'meikäläinen'.

Lauseopillisista seikoista sekä itäsuomalaisilla että pääkaupunkiseudun vastaajilla oli vain yksittäisiä huomioita. Yksikön toisen persoonan geneeristä käyttöä nimitti eräs kiteeläinen »*sä*-passiiviksi», helsinkiläinen puolestaan »mikahäkkispassiiviksi eli *sinä*-passiiviksi». *Tekeen*-tyyppiset verbimuodot oli pantu merkille vain pääkaupunkiseudun ryhmässä (*alkaa snaijaan*). Ne ovat yleistyneet Helsingin kaupunkikielessä viime vuosikymmeninä (Sorsakivi 1982: 382–384; Paunonen 2005: 180, 182), ja sikäläiset pitävät niitä nykyään luontevana puhekielen piirteenä (Ylikoski 2005: 194), mutta kuten muutkaan syntaktiset ilmiöt, tämäkään rakenne ei yleensä tullut esille kielellisiä esimerkkejä kysyttäessä. Toinen vain pääkaupunkiseudun vastaajan havaitsema syntaktinen rakenne on kieltolause, josta kieltosana puuttuu (*Mä mitään oo ottanu*). Eräs pohjoiskarjalainen oli muistanut *ketä* 'kuka' -pronominin.

Sanastosta mainittiin kummassakin ryhmässä eteläsuomalaiselle puhekielelle tyypillisinä partikkeleina *niinku* ja *eli(kkä)*. Pääkaupunkiseudun ryhmässä näihin »pikkusanoihin» lisättiin myös *siis*. *Niinku* onkin Helsingin seudun puhekielelle erityisen ominainen (Lappalainen 2004: 115–118). Slangisanastoa tiesivät sekä itä- että eteläsuomalaiset varsin paljon. Sellainen ero ryhmien välillä kuitenkin voidaan nähdä, että karjalaisnuoret luettelivat enemmän nykynuorison valtakunnallista yleisslangia (*bisse*, *duuni*, *fatsi* ja *faija*, *fikkari*, *kundi*, *mutsi*), kun pääkaupunkilaisten esimerkit keskittyivät Helsingin paikalliseen slangiin. Tähän kuuluu keskeistä kaupunkinimistöä, kuten *Hesa*, *Skatta* 'Katajanokka', *Robe* 'Iso Roobertinkatu', *Foge* 'Forum', *Lönkka* 'Lönnotinkatu' ja *Mansku* 'Mannerheimintie'. Vaikka Helsingin keskustan slangipaikannimistöä on joukkoviestimien kautta levinnyt valtakunnalliseen tietoisuuteen (Ainiala ja Vuolteenaho 2005: 385), itäsuomalaisille paikannimet eivät tulleet slangista ensimmäiseksi mieleen. Helsinkiläiset mainitsivat myös verrattain uusia ja mahdollisesti paikallisia tai tietyn ammattiryhmän käyttämiä slangimuodosteita, kuten *mehka* 'mehu', *keda* 'ketsuppi' (puuttuvat Paunosten Stadin slangin suursanakirjasta [2000]), *dökis* 'tölkki' ja *dissaa* 'osoittaa epäkunnioitusta'. Vanhaa, ruotsista ja venäjistä vaikutteita saanutta sanastoa esiintyi kummankin ryhmän antamissa esimerkeissä, itäsuomalaisilla esimerkiksi *daiju*, *hima*, *mesta*, *snadi*, *styylata* ja *tsyka*, helsinkiläisillä *bamlata*, *bonjata*, *budjata*, *darra*, *dörtsi*, *safka*, *skruudata*, *stendari* ja *voda*.

Monilla itäsuomalaisilla on ollut omia kokemuksia Helsingin seudun puhekielestä: pääkaupungissa on joko vierailtu tuttuun tai sukulaisten luona tai viivytty pitempäänkin, esimerkiksi kesätoissa. Nekin, jotka eivät itse ole olleet Helsingissä, useimmiten tunsivat jonkun pääkaupunkiseudulta tai olivat kuulleet eteläsuomalaisesta puhetyylistä jonkun toisen siellä oleskelleen välityksellä. Paitsi kielellisiä esimerkkejä haastattelut tuottivatkin myös muita kuvauksia pääkaupunkiseudun puhekielestä. Helsingin seudun nuorilta näitä

luonnehdintoja on enemmän kyselyn sisältämien lisäkysymysten ansiosta. Vähintään kahdella esiintyneet kommentit on koottu taulukkoon 6.

Itäsuomalaisten mukaan (n = 108)	%	Pääkaupunkilaisten mukaan (n = 116)	%
sis. slangia	44	sis. slangia	47
sis. lainasanoja t. vier. vaikutusta	32	sis. lainasanoja t. vier. vaikutusta	41
yleis- tai kirjakielistä	14	yleis- tai kirjakielistä	34
sis. lyhennettyjä sanoja	6	sis. lyhennettyjä sanoja	20
nopeaa	5	selvää t. selkeää	8
murteiden sekoitusta	4	murteiden sekoitusta	7
muka hienompaa	3	nopeaa	6
sekakieltä	2	nasaalista	6
kovaa	2	rumaa	5
ärsyttävää	2	muuttuvaa	5
		kiroilevaa	5
		kovaa	3
		sis. täytesanoja	3
		normaalia	3
		murteetonta	3
		töksähtelevää	3
		laiskaa	3
		ärsyttävää	2
		monotonista	2
		köyhää	2
		kulmikasta	2
		sis. uudissanoja	2
		amerikkalaistyypistä	2

Taulukko 6. Itäsuomalaisten ja pääkaupunkiseudun nuorten yleisluonnehdintoja Helsingin seudun murteesta.

Itä- ja eteläsuomalaisten yleisimmät kommentit ovat hyvin samanlaisia: lähes puolet vastaajista on yhdistänyt Helsingin seudun puhekielen slangiin. Slangiin viittaavat myös huomiot sanaston vierasperäisyydestä ja vieraiden kielten vaikutuksesta ääntämykseen. Slangi on ainakin itäsuomalaiselle »kuin vierasta kieltä», ja monet karjalaisnuoret sanoivat sen tuottaneen ymmärtämävaikeuksia (pohjoissavolaisten vastaavanlaisista kokemuksista ks. Nuolijärvi 1986: 138–140). Tämä tiedetään myös Helsingin seudulla. Kolmanneksi yleisimpiä ovat havainnot yleis- tai kirjakielisyydestä. Varsinkin helsinkiläiset itse pitävät pääkaupunkiseudun kieltä yleiskielisenä; heistä tätä mieltä on ollut 34 %, itäsuomalaisista 14 %. Kumpikin ryhmä on kiinnittänyt huomiota myös »sanojen lyhentämiseen» tai »typistämiseen». Tällä on yleensä tarkoitettu pikapuhemuotoja tai erilaisia loppuheitto-ilmioita (*tääl*, *mut*, *sit*). Eräs helsinkiläinen on kuvaillut »lyhyesti puhumista» siten, että »päätteitä jää pois, kun taas muiden murteiden puhujat lisäävät päätteitä». Vantaalaisen

▷

mielestä taas »sanoja lyhennellään ja liitetään toisiinsa», mikä saattaa tarkoittaa *meeksiä*, *ooksä* -tyyppisiä pikapuheisuuksia tai legatoääntämystä (*moltiin*).

Muut luonnehdinnat ovat harvinaisempia. Helsingin seudun nuorista 8 % korostaa kieltä »selvyyttä» tai »selkeyttä», millä viitataan yleiskielisyyteen. Suunnilleen yhtä moni itä- kuin eteläsuomalainenkin on sanonut pääkaupunkiseudun puhekieltä nopearytmiseksi. Helsingin seudulla »puhutaan aika nopeasti verrattuna esimerkiksi Kuopioon» (Espoo) ja kieli on »nopeampaa kuin Savon murre» (Helsinki). Itäsuomalaiset ovat huomauttaneet eteläsuomalaisten muutenkin kiireisestä elämänrytmistä; esimerkiksi polvijärveläisen mukaan Helsingissä »ei jahkailla», mikä heijastuu myös puheeseen. Eräiden nuorten mielestä Helsingin puhekieli on murteiden sekoitusta: muuttajia on paljon, ja he ovat tuoneet alueelle omia murrepiirteitään. »Sekakielellä» taas itäsuomalaiset ovat tarkoittaneet sitä, että suomen kieleen on otettu aineksia muista kielistä; Helsingin seudulla ei siis puhuta puhdasta suomea. Helsingin seudulla asuvat ovat tiedostaneet, että heidän murteeseensa kuuluu »nenä-äänellä» puhuminen. Tämä »nasaalisoundi» on haastateltujen mukaan tyypillisintä teinityöllä.

Sekä itä- että eteläsuomalaisten kommentteista osa on selvästi negatiivisvävyisiä. Vaikka pääkaupunkiseudun kasvatit itse näkevät kielessään sellaisia piirteitä kuin »normaalius» ja »murteettomuus» ja taipumus uudissanoihin, he kuvasivat kieltään myös muun muassa »rumaksi» ja »epähienoksi», kiro sanoja suosivaksi (näistä mainittiin vain *vittu*, mutta useassa haastattelussa), »kulmikkaaksi», »monotoniseksi», »vaikeaselkoiseksi», »köyhäksi verrattuna muihin murteisiin», »laiskaksi» ja »ylimieliseksi». Kielen »amerikkalaistyyppisyydellä» viitattiin ääntämykseen: »nuoret puhuvat kuin purkka suussa» (Espoo). Yksittäisissä luonnehdinnoissa kriittisiä arvioita on lisää; niissä omaa aluepuhekieltä kuvattiin »hyökkääväksi», »karskeaksi», »tyhmäksi», »tökeröksi», »kanamaiseksi ja nokkivaksi», »soinnottomaksi», »levottomaksi» ja »tylymmäksi» kuin muut murteet, mutta osa haastateltuja arveli kielen kuulostavan tällaiselta ulkopaikkakuntalaisista. Itäsuomalaisilta on vastaavanlaisia mainintoja. Niiden mukaan Helsingin seudun puhekieli on muun muassa »tärkeilevää», »hidasta», »töksähtelevää», »aggressiivista», »epäselvää», »käseväää», »ylpeää», »epämiellyttävää», »epäystävällistä», »väkinäistä», »teennäistä», »lesoa», »leuhkaa», »ylimielistä» ja »elvistelykieltä». Kielen »kovuuteen» ja »ärsyttävyyteen» ovat kiinnittäneet huomiota niin itä- kuin eteläsuomalaisetkin. Karjalaisnuoret ovat sanoneet Helsingin seudun puhekieltä myös »olevinaan hienommaksi», mikä viittaa käsitykseen, että eteläsuomalaiset itse arvostavat kieltään, vaikka muut eivät näe siihen syytä. Itäsuomalaisten yksittäisistä luonnehdinnoista vain muutama on positiivinen; niiden mukaan Helsingin seudun puhekieli on »nuorekasta», »fiksua», »siistiä ja asiallista» tai »hauskaa». Yhtä harvinaisia myönteiset adjektiivit ovat eteläsuomalaisilla itsellään: vain yhden mielestä pääkaupunkiseudun kieli on »rikasta», »notkeaa», »ilmaisultaan vahvaa», »ytimekästä» tai »ok-kieltä».

KÄSITYKSIÄ PÄÄKAUPUNKISEUDUN PUHEKIELEN YHTENÄISYYDESTÄ

Sekä itäsuomalaiset että pääkaupunkiseudun nuoret ovat havainneet Helsingin seudun puhekielessä vaihtelua. Eteläsuomalaisille suunnatussa kyselyssä asiaa tiedusteltiin erikseen; 67 % sanoi eroja esiintyvän ja vain 5 % oli sitä mieltä, että kaikki alueella asuvat puhuvat samalla tavalla. Karjalaisnuorten mukaan varsinkin Helsingin ydinkeskustassa

puhutaan kirja- tai yleiskieltä, mutta myös slangia kuulee: joko vanhaa *Stadin slangia*, jossa on vaikutteita ruotsista ja venäjältä, tai nuorten käyttämää uudempaa, englantivoittoa slangia. Eräät itäsuomalaiset ovat olleet huomaavinaan, että muualta Helsinkiin muuttaneet pyrkivät puhumaan slangia jopa enemmän kuin syntyperäiset helsinkiläiset, jotta eivät erottuisi joukosta.

Pääkaupunkiseudulla ikänsä eläneillä oli vieläkin tarkempia havaintoja alueen sisäisistä eroista. Heidänkin mielestään muuttaneet voi tunnistaa, koska näiden puhekielestä kuultaa jokin muu murre, vaikka monet pyrkivät peittämään sen. Kun muualta tulleiden murteet sekoittuvat Helsingin puhekieleen, syntyy »sillisalaattia» tai »sekasotkua». Muuttajista »monet yrittävät puhua ’helsinkiä’, mutta eivät todellisuudessa osaa» (helsinkiläisen kommentti). Eroja aiheutuu myös koulutuksesta, yhteiskunnallisesta asemasta, ammatista tai harrastuksista. Akateemiset erottuvat ei-akateemisista (tämä pitää paikkansa; asia on todettu 1970- ja 1980-luvun laajassa Helsingin puhekielen tutkimushankkeessa; ks. Paunonen 1995 [1982]), ja nuortenkin slangissa on omia erityisryhmien kielimuotoja, kuten »skeittarislangi». Eräät pääkaupunkiseudun nuoret arvelivat, että todellista *Stadin slangia* osaavat enää harvat vanhat helsinkiläiset.

Helsingin seudun haastatellut olivat huomanneet myös alueiden välisiä eroja. Ympäristökunnista esimerkiksi Kauniaisissa, Espoossa ja Hyvinkäällä sanottiin puhuttavan yleiskielisemmin kuin Helsingissä, vaikka slangia oli kyllä kuultu Espoossakin. Myös Vantaalta ja Keravalta kotoisin olevan pystyy eräiden nuorten mukaan tunnistamaan kielenkäytön perusteella: sieltä alkaa »landemaisempi» puhetapa. Jopa Itä- ja Länsi-Helsingin välillä on kielellisiä eroja, vaikkakaan niitä ei yksilöity. Itä-Helsinki tunnetaan stereotyyppisten käsitysten mukaan vähätuloisten ja maahanmuuttajien asuinalueena, minkä vuoksi se ei nauti samanlaista arvostusta kuin eteläiset kaupunginosat (Vaattovaara ja Soininen-Stojanov 2006: 243–244). Nuorten mukaan myös kaksikielisten kuntien puhekielessä voi havaita omat piirteensä, esimerkiksi sipoolaisten »ruotsalaisessa» ääntämyksessä.

MITEN ALUEELLINEN TAUSTA VAIKUTTAA MURREKÄSITYKSIIN?

Itäsuomalaisten ja pääkaupunkiseudun nuorten murrekäsityksissä on sekä yhteisiä että erottavia piirteitä. Kummallekin ryhmälle yhteistä on murteiden nimittäminen maakuntien tai muutamien kaupunkien (*Turku, Helsinki* tai *Stadi, Oulu, Tampere, Rauma*) mukaan. Myös tunnetuimmat murteet ovat samoja: *Lappi, Savo, Turku* ja *Pohjanmaa* kuuluvat mainituimpiin murteiden nimityksiin niin pohjois- ja eteläkarjalaisilla kuin Helsingin seudunkin nuorilla. Eroja alkaa ilmetä, kun määriteltäväksi tulee oma aluemurre ja sen suhde ympäröiviin murteisiin. Puheyhteisön sisältä päin tarkasteltuna murre nähdään yksityiskohtaisemmin: murteen tuttuuden ansiosta yksittäisiä kielenpiirteitä pystytään havaitsemaan enemmän, ja samalla on helpompaa nähdä eroja oman ja naapurimurteen välillä.

Tämän aineiston valossa näyttää siltä, että pääkaupunkiseudulta käsin on vaikeampi eritellä Itä-Suomen murteita kuin Itä-Suomesta Helsingin seudun puhekieltä. Tähän on monia syitä. Ensinnäkin pääkaupunkiseudun kieli on paremmin kaikkien ulottuvilla kuin itämurteet. Vaikka itsellä ei olisi minkäänlaisia yhteyksiä Helsingin suuntaan, sikäläisten

▷

puhetta voi kuulla päivittäin radiosta ja televisiosta, ja kirjoitettuna sitä näkee Internetin keskustelupalstoilla. Toisekseen itäsuomalaisilla nuorilla tuntuu olevan enemmän henkilökohtaista kosketusta eteläsuomalaisiin kuin toisinpäin: karjalaisista monet kertoivat olleensa varsinkin kesäisin tilapäistöissä Helsingin seudulla, kun taas pääkaupunkiseutulaisten haastatteluista vastaavanlainen pitempiaikainen oleskelu muualla Suomessa ei käy ilmi, vaikka heille suunnatussa kyselyssä kontakteja erikseen tiedusteltiin. Pääkaupunkiseudun nuoret mainitsivat kyllä sukulaisistaan ja ystävistään, jotka asuivat eri puolilla maata. Ilmeisesti tällaiset yhteydet eivät kuitenkaan tutustuta tarpeeksi hyvin vieraaseen murteeseen. Pääkaupunkiseudun aineistossa oli mukana nuoria, joiden vanhemmista ainakin toinen oli lähtöisin Pohjois- tai Etelä-Karjalasta tai Pohjois-Savosta, mutta näiden alueiden murretta nuoret eivät pystyneet jäljittelemään. Esimerkiksi espoolainen, jonka isä oli kotoisin Joensuusta, kertoi tapaavansa usein pohjoiskarjalaisia sukulaisiaan. Silti ainoa piirre, jota hän haastattelutilanteessa yritti muistella, oli *IOi*-monikko. Hän arveli, että monikko oli erilainen kuin yleiskielessä, ei *tyttöjä*, mutta hän ei osannut sanoa, millaiseksi muoto Pohjois-Karjalan murteessa muuttuu. Kontaktien erilaisuudesta ilmeisesti johtuu, että itäsuomalaiset eivät tehneet virheitä jäljitellessään Helsingin seudun kieltä, kun taas pääkaupunkiseudun nuorilla oli vaikeuksia itämurteisten muotojen tuottamisessa; *IOi*-monikon lisäksi esimerkiksi diftongiutumista ja *ts*-yhtymääkään ei aina pystytty jäljittelemään oikein. Murteen imitointi onnistuukin yleensä vain, jos kyseisestä murteesta on riittävän pitkäaikaisia kokemuksia ja jos puhuja on vuosien ajan voinut verrata tätä murretta muihin varieteetteihin (ks. esim. Evans 2002; Schilling-Estes 1998). Pääkaupunkiseudun nuorten satunnaisemmat kontaktit muualle Suomeen ehkä selittävät myös sen, että he olivat merkinneet murrekarttoihinsa keskimäärin vähemmän murrealueita kuin itäsuomalaiset.

Käsitykset oman alueen murteesta ovat tarkempia kuin muista murteista. Pohjoiskarjalaiset rajasivat oman murteensa enimmäkseen Pohjois-Karjalaan ja eteläkarjalaiset vastaavasti Etelä-Karjalaan. Erityisesti pohjoiskarjalaiset olivat tietoisia siitä, että heidän murteensa on erilaista kuin *Savon murre*, jonka he sijoittivat pääosin Pohjois-Savoon. He ollettivat myös, että *Savon murre* on heidän puhekieltään murteellisempaa ja että savon tunnistaisi erityisesti diftongiutumisesta ja *minä, sinä* -pronomineista. Eteläkarjalaisetkin tiedostivat oman murteensa ja savolaismurteen eron, mutta monet heistä pitivät Pohjois-Karjalaa savolaismurteisena, mitä se kielitieteellisesti onkin. Sen sijaan pääkaupunkiseudun nuorten käsitys *Karjalan murteesta* oli epämääräisempi: *Karjala* sijoitettiin Itä-Suomeen, mutta monetkaan eivät nähneet eroa Pohjois- ja Etelä-Karjalan välillä eivätkä varsinkaan lukeneet *Karjalaan* luovutettuja alueita, kuten itäsuomalaiset. Pääkaupunkiseudun vastaajilla *Karjalan* ja *Savon* alueet limittyivät Pohjois-Karjalan osalta, ja kummastakin murteesta luettiin samoja kielenpiirteitä, muun muassa *mie, sie* -pronominit, jotka näyttävät eteläsuomalaisille olevan pohjoisen ja itäisen perifeerisyyden tunnusmerkki. *Savon murteesta* pääkaupunkiseudun haastatellut olivat kuitenkin paremmin tietoisia kuin *Karjalan murteesta*: sen mainitsi useampi, ja myös sille ominaisia kielenpiirteitä luettiin enemmän.

Helsingin murre puolestaan käsittää itäsuomalaisten mielestä yleensä alueen, johon kuuluu Helsingin lisäksi noin kymmenen muuta kuntaa. Monien murrekartoissa alue oli huomattavasti tätä laajempikin. Helsingin seudun nuoret nimittivät suunnilleen samaa vyöhykettä *pääkaupunkiseudun murteen* alueeksi ja rajasivat *Stadin* tai *Helsingin mur-*

teen pelkästään Helsingin kaupunkiin tai sen lisäksi korkeintaan Espooseen. Oma asuinpaikka vaikutti kielimuodon nimeämiseen: *Helsingin murre* -nimitystä käytti vain osa helsinkiläisistä, ja myös *Stadin murre* oli nimenomaan helsinkiläisten suosima nimitys. Helsingin seudun vastaajista noin viidesosa jätti oman alueensa kokonaan nimeämättä, nähtävästi siksi että piti aluetta yleiskielisenä. Itäsuomalaiset tiesivät pääkaupunkiseudun puhekielen piirteitä vähemmän kuin eteläsuomalaiset. Vaikka karjalaisetkin luettelivat verrattain paljon slangisanastoa, uutta sanastoa ja slanginimistöä he eivät juuri maininneet. *Mä(ä)*, *sä(ä)* -muotoihin heistä kuitenkin huomiota kiinnittivät suhteellisesti useammat kuin eteläsuomalaisista. Helsingin seudun informantit kertoivat pystyvänsä erottamaan, oliko puhuja ydinhelsinkiläinen vai ympäristökuntalainen; jopa Itä-Helsingin ja muiden kaupunginosien asukkaan pystyi heidän mukaansa tunnistamaan puhekielen perusteella. Näin tarkkoja eroja eivät karjalaisnuoret maininneet.

Itäsuomalaisista pohjoiskarjalaisilla näyttäisi olevan heikompi kielellinen itsetunto kuin eteläkarjalaisilla. Vaikka pohjoiskarjalaiset, kuten muutkin tutkimuksessa mukana olleet ryhmät, pitivät omaa murrettaan kauneimpana, heillä oli myös kielteisiä luonnehdintoja kielestään. Ne koskivat savolaispiirteitä, kuten murteen »leveyttä», »viäntämistä» ja »venyttämistä». Eräät sanoivat murrettaan myös »maalaisiksi». Pohjoiskarjalaisilla on ollut huoli siitä, että jotkut, varsinkin eteläsuomalaiset, voisivat luulla heidän murrettaan savoksi. Tämä pelko ei olekaan ollut aiheeton, mikä on käynyt ilmi pääkaupunkiseudun nuorten *Karjala-* ja *Savo-*käsityksistä. Toisaalta myös Helsingin seudulla asuvat ovat kuvailleet omaa puhekieltään lukuisilla negatiivisesti sävyttyneillä adjektiiveilla, kuten »töksähtelevä», »kova» ja »ärsyttävä». Tämä johtuu murteisiin liittyvistä stereotyyppisistä käsityksistä.

Stereotypiat ovat uskomuksia siitä, millaisia tiettyjen ryhmien jäsenet ovat ja miten he käyttäytyvät. Ulkoryhmän jäseniin kohdistuvat stereotypiat ovat yleensä negatiivisempia kuin sisäryhmää koskevat. Stereotypiat voivat syntyä esimerkiksi siten, että käsitykset yhden ryhmän jäsenen käyttäytymisestä yleistetään koskemaan koko ryhmää. (Hilton ja von Hippel 1996: 240, 244.) Kulttuuristereotyyppioissa oma ryhmä nähdään usein »normaalina», »luonnollisena» tai »korrektina» ja muut siitä poikkeavina (Lehtonen 2005: 62); tämä käy hyvin ilmi myös kielellisistä asenteista. Pohjoiskarjalaisten ja eteläsuomalaisten nuorten oman murteen luonnehdinnat heijastavat osaksi heidän henkilökohtaisia käsityksiään (ns. autostereotyyppioita) mutta osaksi myös oletuksia siitä, miten muut tähän kielimuotoon suhtautuvat (projisoituja autostereotyyppioita; termeistä ks. Lehtonen mts. 69–70). Esimerkiksi monet pääkaupunkiseudun vastaajat sanoivat, että Helsingin puhekieli saattoi kuulostaa *ulkopaikkakuntalaisista* tai *muista* epäkohteliaalta, leuhkalta tai tärkeilevältä. Kun pääkaupunkiseudun asukas kertoo omana mielipiteenään (kuten osa haastatelluista kertoi), että hänen alueensa puhekieli on ärsyttävää tai tyllympää kuin muut murteet, alkuaan ulkoapäin tullut, todellinen tai oletettu käsitys on vaikuttanut hänen omaa käyttäytymistä koskevaan tulkintaansa. Jos puhuja myöntää muiden käsitykset oikeiksi, stereotypiat saavat lisävahvistusta. Kielelliset asenteet voivat siten todella vaikuttaa jopa kohteena olevan kielimuodon puhujiin niin, että nämä alkavat tulkita itseään ja muita siten kuin stereotypiat osoittavat.

Karjalaisten ja Helsingin seutua edustavien nuorten murrekäsityksissä näkyy maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden vastakkainasettelu, mutta pääkaupunkiseudulta katsotuna »maalaisiksi» eivät leimaudu ainoastaan Itä-Suomen murteet. Ydinhelsinkiläisestä

▷

maalaismaiselta voi tuntua jo naapurikaupungin Vantaan kieli, jos se ei sisällä esimerkiksi samaa slangisanastoa kuin oma puhekieli. Itä- ja eteläsuomalaisten toistensa murteista antamat kielteiset kommentit perustuivat paljolti siihen, että arvioitavaa murretta ei pystynyt täysin ymmärtämään.

Tutkimus paljastaa, että Suomessa pääkaupunkiseudun puhekieli ei nauti varauksetonta arvostusta. Vaikka itäsuomalaiset ovat selvillä siitä, että Helsingissä puhutaan slangin lisäksi melko yleiskielisesti, tätäkin on luonnehdittu »olevinaan hienommaksi» puhetyyliksi (vrt. Long 1999: 191). Helsingin seudulla asuvat ovat tietoisia näistä asenteista, mikä saa heidät itsensäkin näkemään kielessään kritisoitavia piirteitä. Alueellisten kielimuotojen puhujat voivat ilmeisesti kaikkialla tuntea alemmuutta johonkin toiseen varieteettiin nähden; esimerkiksi niinkin lähellä pääkaupunkiseutua kuin Elimäellä (Heltola 1991: 90) ja Kuusankoskella (Vahteristo 2005: 19–20) nuoret pelkäävät erottuvansa helsinkiläisistä. Pääkaupunkiseudulla kasvaneet eivät näyttäisi kielellisesti olevan sen varmempia kuin muidenkaan suomen murteiden puhujat.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

- HY 2002: Alueellisen ja sosiaalisen variaation kurssin yhteydessä oppilastöinä toteutettu kyselyhaastattelu, johon liittyy karttatehtävä. 116 informanttia Helsingin seudulta. Helsingin yliopisto.
- JoY 1998: Alueellisen variaation tutkimusmenetelmien kurssin yhteydessä oppilastöinä toteutettu kyselyhaastattelu, johon liittyy karttatehtävä. 10 informanttia Pohjois-Karjalasta, 1 Etelä-Karjalasta. Joensuun yliopisto.
- JoY 2000: Alueellisen variaation tutkimusmenetelmien kurssin yhteydessä oppilastöinä toteutettu kyselyhaastattelu, johon liittyy karttatehtävä. 12 informanttia Pohjois-Karjalasta, 8 Etelä-Karjalasta. Joensuun yliopisto.
- JoY 2002: Alueellisen variaation tutkimusmenetelmien kurssin yhteydessä oppilastöinä toteutettu kyselyhaastattelu ilman karttatehtävää. 24 informanttia Pohjois-Karjalasta, 3 Etelä-Karjalasta. Joensuun yliopisto.
- Harjula, Anna 2003: Suomen kielen harjoitustyön aineisto, joka sisältää karttatehtävä- ym. kyselyvastaukset 5 eteläkarjalaiselta informantilta. Joensuun yliopisto.
- Kohonen, Leena 2003: Pro gradu -tutkielmaa varten Etelä-Karjalasta kerätty aineisto, joka sisältää karttatehtävävastaukset 22:lta ja muuta kyselyaineistoa 13 informantilta. Joensuun yliopisto.
- Kosonen, Henna 2004: Suomen kielen harjoitustyön aineisto, joka sisältää karttatehtävä- ym. kyselyvastaukset 5 pohjoiskarjalaiselta informantilta. Joensuun yliopisto.
- Palander, Marjatta 2004: Täydennysaineisto, joka sisältää karttatehtävä- ym. kyselyvastaukset 26 pohjoiskarjalaiselta ja 13 eteläkarjalaiselta informantilta. Joensuun yliopisto.
- Sarola, Minna 2004: Suomen kielen harjoitustyön aineisto, joka sisältää karttatehtävä- ym. kyselyvastaukset 6 pohjoiskarjalaiselta informantilta. Joensuun yliopisto.

KIRJALLISUUS

- ALPIA, JOHANNA 2003: *Miun murre. Joensuulaisten lukiolaisten kotimurteentuntemuksesta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- AINIALA, TERHI – VUOLTEENAHO, JANI 2005: *Urbaani muutos ja kaupunkilaiset identiteetit paikannimistön kuvaamina*. – *Virittäjä* 109 s. 378–394.
- BOLFEEK RADOVANI, JASMINA 2000: *Attityder till svenska dialekter – en sociodialektologisk undersökning bland vuxna svenskar*. SoLiD nr 13. FUMS Rapport nr 201. Uppsala: Uppsala universitet.
- DEMIRCI, MAHIDE – KLEINER, BRIAN 1999: The perception of Turkish dialects. – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology 1* s. 263–281. Amsterdam: John Benjamins.
- ESKELINEN, UNTO 1985: *Kieljkiärylöetä. Savolainen sanakirja*. Kuopio: Kustannuskiila.
——— 1997: *Tavvoo savvoo. Savon kielen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- EVANS, BETSY E. 2002: An acoustic and perceptual analysis of imitation. – Daniel Long & Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology 2* s. 95–112. Amsterdam: John Benjamins.
- FORSBERG, HANNELE 1998: *Suomen murteiden potentiaali. Muoto ja merkitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 720. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELTOLA, KAI 1991: *Elimäen lukiolaisten puhekielen piirteitä. Elimäen murteen tasoitumisesta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- HILTON, JAMES L. – VON HIPPEL, WILLIAM 1996: Stereotypes. – *Annual Review of Psychology* 47 s. 237–271.
- HYVÄRINEN, TERTTU 1999: *Kiihtelysvaaran murteen muuttuminen sadan vuoden aikana*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KORHONEN, SOILIMARIA 2006: *Murreasenteet ja kielellinen identiteetti Rautavaaralla*. Seminaariesitelmä. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- LAINEN, PIIRKKO 1999: *Havaintoja Rautavaaran murteen vaihtelusta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 964. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTONEN, JAAKKO 2005: Stereotypes and collective identification. – Diana Petkova & Jaakko Lehtonen, *Cultural identity in an intercultural context* s. 61–85. Publications of the Department of Communication 27. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- LEINO, PIIRKKO 1968: *Suomalaiset matkimukset*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- LONG, DANIEL 1999: Geographical perceptions of Japanese dialect regions. – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology 1* s. 177–198. Amsterdam: John Benjamins.

▷

- LONG, DANIEL – YIM, YOUNG-CHEOL 2002: Regional differences in the perception of Korean dialects. – Daniel Long & Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology* 2 s. 249–275. Amsterdam: John Benjamins.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981a: *Etelä-Savon murteiden äännehistoria I. Konsonantit*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 375. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1981b: Murre, kielenkäyttäjät ja asenteet. – Aila Mielikäinen (toim.), *Nyky-suomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2* s. 91–126. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 1997: Puhdasta suomea Suomen sydämessä. – *Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle* s. 86–59. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki.
- 2005a: Matkimuksista määritelmiin. Miten murteista puhutaan. – *Sananjalka* 47 s. 86–109.
- 2005b: Paikkoihin viittaavat ilmaukset murteiden jäljittelyssä. – Annekatrin Kaivala ja Külvi Pruuli (toim.), *Lähivertailuja* 17 s. 193–215. Jyväskylä Studies in Humanities 53. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisen murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk linguistics*. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NIEMINEN, ESKO 2004: *Savon murteen Uapine vierasheimoisille*. Tampere: Pilot-kustannus Oy.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti*. Tietolipas 100. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2006: Älä tönä toista eli anna vaihtelun virkistää — kielessäkin. – Pirkko Muikku-Werner (toim.), *Sillä tavalla!* s. 15–35. Helsinki: Tammi.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2005: Iloisuus ja eloisa murre. Siirtokarjalaisten käsityksiä ja havaintoja murteista ja karjalaisuudesta. – Marjatta Palander ja Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 159–214. Studia Carelica Humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- PAJARINEN, JAANA 1995: *Liperin murre vuonna 1990. Muuttuuko Kivenpyörittäjienkin kieli?* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- PALANDER, MARJATTA 1987: *Suomen itämurteiden erikoisgemmaatio*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 455. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1996: *Vaihtelu Savonlinnan seudun välimurteissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 648. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005: Muu suomi karjalaisten silmin. – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s.

- 56–90. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- PALANDER, MARJATTA – NUPPONEN, ANNE-MARIA 2005: Karjalaisten »karjala». – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 91–124. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995 [1982]: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2005: Helsingiläisiä puhujaprofileja. – *Virittäjä* 109 s. 162–200.
- 2006: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. – Kaisu Juusela ja Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 13–99. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- PAUNONEN, HEIKKI – PAUNONEN, MARJATTA 2000: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. Helsinki: WSOY.
- POHJOLAINEN, ULLA 1998: *Kuopiolaisten nuorten puhekieli*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- PRESTON, DENNIS R. 1989: *Perceptual dialectology: Nonlinguists' views of areal linguistics*. Topics in Sociolinguistics 7. Dordrecht: Foris Publications.
- SAARIKIVI, JANNE 2006: Aittoa kieltä. – *Parnasso* 6/2006 s. 13.
- SCHILLING-ESTES, NATALIE 1998: Investigating »self-conscious» speech: The performance register in Ocracoke English. – *Language in Society* 27/1 s. 53–83.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja 1–7*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1985–2003.
- SORSAKIVI, MERJA 1982: Infinitiivijärjestelmän muutoksia lasten kielessä. – *Virittäjä* s. 377–391.
- TAHVANAINEN, MIIRA 2004: *Kolmen pohjoiskarjalaisen opettajan kielen tilanteisen vaihtelun tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- TANSKANEN, PIRJO 2005: *Seuruututkimus juukalaisnuorten puhekielen muuttumisesta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- TUOMI, TUOMO 1990: Itämurteiden *loi*-monikosta ja eräistä sekundaareista monikonmerkeistä. – *Laatokan piiri. Juhlakirja Heikki Leskisen 60-vuotispäiväksi 10.10.1990* s. 190–200. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 60. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- VAATTOVAARA, JOHANNA – SOININEN-STOJANOV, HENNA 2006: Pääkaupunkiseudulla kasvaneiden kotiseurajaukset ja kielelliset asenteet. – Kaisu Juusela ja Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 223–254. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- VAHTERISTO, KATJA 2005: Kuusankoskelaisten nuorten puhekielen piirteistä ja murrehavainnoista. Seminaariesitelmä. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- VARIS, SUSA 2005: *Imatralaisnuorten murteesta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, suomen kieli.
- VIKBERG, ANNIKKI 1997: »Jos minnuu ottaa päähän nii sillo ruppeen puhumaan et minä». Persoonapronominit nykypuhekielessä. – Seija Makkonen ja Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 45–58.

Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja n:o 8. Oulu: Oulun yliopisto.

- VILPPULA, MATTI 1989: Havainnot *hän-* ja *he-*pronominien käytöstä suomen murteissa. – *Virittäjä* 94 s. 389–400.
- YLIKOSKI, JUSSI 2005: Puhekielen morfologisten ja semanttisten innovaatioiden tutkimusnäkyelmiä. – Esimerkkinä suomen *tekeen-* ja *tekees-*tyyppiset verbimuodot. – *Puhe ja kieli* 25, 4/2005 s. 187–209.

REGIONAL VARIATION IN PERCEPTIONS OF FINNISH DIALECTS

The article examines Finns' perceptions of the different dialects of Finnish. Specifically, it examines the perceptions of young people in the Helsinki region and in North and South Karelia, looking particularly at how they view their own dialect and the dialects spoken elsewhere. The study data consists of questionnaire interviews conducted in the period 1998–2004, in which the informants were asked, among other things, to draw the boundaries of the different dialect areas on a map of Finland and to characterise the dialects identified. The number of informants in North and South Karelia amounted to 126 (108 of whom took part in the mapping question), and those in the Helsinki region totalled 116.

Informants in both the Helsinki region and in North and South Karelia were able to identify a range of dialects based on geographical regions and certain towns and cities. The most frequently cited dialects were those of Savo, Lapland, Turku and Ostrobothnia. Geographically, the regions of central Finland, Kainuu and (especially in the case of informants in the Helsinki region) southern Finland were often omitted from consideration by the informants. This was because the dialects of these regions were either considered to be standard Finnish or to lack characteristic dialectal features. On average, informants in North and South Karelia identified more dialect areas than those in the Helsinki region.

Informants in the Helsinki region identified the geographical boundaries and dialectal features of their region in greater detail than did the informants from North and South Karelia, and vice versa. The informants in North and South Karelia generally distinguished the North Karelian from the South Karelian dialect, and they had a clear perception that the Savo dialect was based in the North Savo region. The Helsinki region inform-

ants had a less clear perception of the dialects of eastern Finland: the Savo and Karelian dialects were mentioned but geographically they were shown as overlapping in the North Karelia region, and largely the same dialect features (most importantly the pronouns *mie* 'me' and *sie* 'you') were cited as characteristic of both regions. Likewise, the informants from North and South Karelia commonly referred to the colloquial Finnish spoken in the Helsinki region as the Helsinki dialect, whereas residents of the Helsinki region distinguished the Helsinki (or 'Stadi') dialect from that of the wider Helsinki region. The Finnish spoken in the Helsinki region was easier for the Karelian informants to imitate than the eastern Finnish dialects were for the Helsinki region informants.

Informants from both the Helsinki region and North and South Karelia felt that their own dialect was sometimes undervalued. The writer notes that such projected autostereotypes indicate that informants may have a rather negative view of their own dialect. ■

Yhteystiedot (address):

Joensuun yliopisto

Suomen kieli ja kulttuuritieteet

PL 111

80101 Joensuu

Sähköposti: *marjatta.palander@joensuu.fi*